

Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity

Katedra pedagogiky a psychologie

**Hudebně dramatická výchova
v mateřské škole**

Music and dramatic education in nursery school

Bakalářská práce

České Budějovice 2011

Vedoucí práce:

Mgr. Karel Daňhel

Autor práce:

Andrea Vacková

ANOTACE

Hudebně dramatická výchova v mateřské škole

Hlavním cílem bakalářské práce je ukázat možnosti propojení hudební výchovy s dramatickou výchovou, ověřit jejich použitelnost v praxi a motivační funkce dramatické složky k hudebním činnostem.

V teoretické části je charakteristika dramatické a hudební výchovy. Současné pojetí v předškolním vzdělávání, jejich vzájemné propojení a přínos pro rozvoj dítěte.

Obsahem praktické části je tvorba vlastního programu pro hudebně dramatickou výchovu a jeho realizace v mateřské škole.

ABSTRACT

Dramatic and music education.

The main aim of the bachelor thesis is to show possibilities how to connect the music education with the dramatic education and to verify their application in the practise and motivated functions of dramatic part to music activities.

In the theoretical part there is a characterization of the dramatic and music education, the present conception in the pre-school education, their mutual connection and the contribution for the development of children.

The content of the practical part is the creation of a proper programme for music and dramatic education and its realization in a nursery school.

Děkuji vedoucímu své bakalářské práce panu Mgr. Karlovi Daňhelovi za dobré vedení při psaní bakalářské práce, cenné rady a připomínky k obsahu práce.

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě - v úpravě vzniklé vypuštěním vyznačených částí archivovaných ... fakultou elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 5.4.2011

.....
Podpis studenta

OBSAH

1 ÚVOD	1
2 HUDEBNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	3
2.1 Cíle a prostředky hudební výchovy	3
2.1.1 Poslechové činnosti.....	4
2.1.2 Pěvecké činnosti.....	6
2.1.3 Instrumentální činnosti.....	8
2.1.4 Hudebně pohybové činnosti.....	10
2.2 Hudebně výchovné formy	11
3 DRAMATICKÁ VÝCHOVA DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE	14
3.1 Definice dramatické výchovy	14
3.2 Cíle dramatické výchovy	17
3.3 Základní metody dramatické výchovy	18
3.4 Nejvíce využívané dramatické metody a techniky v mateřské škole	20
4 HUDEBNĚ DRAMATICKÁ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE	23
4.1 Definice hudebně dramatické výchovy	23
4.2 Využití pěveckých činností v hudebně dramatické výchově	28
4.2.1 Dramatizace písničky.....	28
4.2.1.1 Cíl dramatizace písničky.....	30
4.2.1.2 Využití pohybu k vyjádření obsahu písničky.....	30
4.2.1.3 Využití výtvarných prvků k dramatizaci písně.....	32
4.2.1.4 Mluvené slovo v dramatizaci písní.....	33
4.2.1.5 Využití instrumentálních prostředků k vyjádření obsahu písně.....	34
4.2.2 Hudební pohádka.....	39
4.2.3 Besídka.....	39
4.2.3.1 Cíle besídky.....	41

4. 3 Různé modelové hry, které můžeme zapojit do hudebně-dramatických činností.....	42
5 PEDAGOGICKÉ ZÁSADY V HUDEBNĚ DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ.....	44
5. 1 Zásada přiměřenosti v hudebně dramatické výchově.....	45
5. 2 Zásada návaznosti.....	46
5. 3 Zásada postupu od nejjednoduššího ke složitějšímu.....	46
6 OSOBNOST UČITELKY HUDEBNĚ DRAMATICKÉ VÝCHOVY.....	46
6. 1 Příprava učitele v hudebně dramatické výchově.....	47
7 PRAKTICKÁ ČÁST.....	48
7. 1 Cíl praktické části.....	48
7. 2 Popis programu.....	49
7. 2. 1 Cíle programu „Kouzelný les“.....	50
7. 2. 2 Pomůcky, scéna a kostýmy k programu „Kouzelný les“.....	50
7. 2. 3 Scénář „Kouzelný les“.....	51
7. 2. 4 Sebereflexe.....	60
8 ZÁVĚR.....	61

SEZNAM LITERATURY

PŘÍLOHY

1 ÚVOD

Téma bakalářské práce jsem si vybrala z důvodu zájmu o hudební i dramatickou výchovu v mateřské škole. Při svých pedagogických praxích v mateřských školách, jsem se setkala s omezením řízené činnosti pouze na hudební výchovu, nebo naopak pouze na výchovu dramatickou. To byl hlavní důvod a motivace napsat bakalářskou práci na téma hudebně dramatická výchova v mateřské škole. Hudebně dramatická výchova může přispívat k rozvoji představitivosti, tvořivosti, spontánnosti, prosociálního chování, prožitkového učení a hledání sám sebe.

Teoretickou část bakalářské práce jsem rozčlenila na šest hlavních kapitol. V první kapitole jsem se zabývala hudební výchovou v mateřské škole, kde jsem se pokusila vymezit základní pojmy. Dále jsem popsala a rozdělila hudební výchovu do čtyř skupin a to na poslechové, pěvecké, instrumentální a pohybové činnosti využívané v mateřské škole. Ve druhé části bakalářské práce nazvané dramatická výchova jsem použila definice teoretiků Josefa Valenty, Ivany Bečvářové a Evy Svobodové. V této kapitole rozepisují cíle dramatické výchovy, kterými mimo jiné jsou: Osobnostní rozvoj a Společensko sociální rozvoj dítěte. V neposlední řadě jsem rozebrala metody a techniky dramatické výchovy.

Nedílnou součástí mé práce je i kapitola „Hudebně dramatická výchova v mateřské škole“, ve které jsem se pokusila vymezit definici tohoto pojmu a určit jaké činnosti do hudebně dramatické výchovy zařazujeme. Do této kapitoly jsem zařadila využití pěvecké činnosti v hudebně dramatické výchově, navazuje dramatizace písničky, kterou jsem rozebrala a doplnila ji o pohybové, výtvarné a instrumentální ztvárnění. Dále v této části kapitoly najdeme popsanou hudební pohádku, besídku a různé modelové hry, které je možno uplatnit v hudebně dramatické výchově pro předškolní děti. Samozřejmě jsem nezapomněla zmínit pedagogické zásady, dle Komenského, kterých bychom se při výchově měli držet. Poslední kapitola se věnuje osobnosti učitelky hudebně dramatické výchovy, popisují v ní, jaké vlastnosti a dovednosti by učitelka v mateřské škole měla mít, aby dokázala děti zaujmout a rozvíjet jejich osobnost v rámci estetických výchov.

V praktické části jsem se pokusila vytvořit vlastní hudebně dramatický program. Program jsem zrealizovala v Mateřské škole Nerudova v Českých Budějovicích. Celý výstup je určený pro předškolní děti (od 3. do 7 let) a je dlouhý cca. 40 min. Celý program můžete shlédnout v přiložené DVD nahrávce.

CÍTÁT: *Dítě je nad zlato a drahé kamení nad všechny poklady světa, dítě je živá bytost, která potřebuje péči a lásku. J.A.KOMENSKÝ*

2 HUDEBNÍ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

2.1 Cíle a prostředky hudební výchovy.

Hudební výchova je velmi rozmanitou činností, prolínající se do všech oblastí vývoje osobnosti dítěte.(Zezula 1987) Hudební výchova napomáhá prohlubovat představivost, rozvíjí myšlení, řeč, hudební schopnosti dětí a jejich obrazotvornost. Pomocí hudby se vytváří osobnost dítěte. S poslechem hudby a se zpěvem písní by se mělo začít co nejdříve. Už v prenatálním období dítě reaguje na hudbu. Pro nejmladší děti je hudba bohatým zdrojem nezastupitelných zážitků. Dítě se učí pomocí hudby hudebně slyšet, vyjadřovat se, porozumět hudebnímu vyjádření a citově hudební zážitek prožívat. Jde nám o probuzení smyslu dítěte pro hudbu a smysl pro krásu.

Hudební výchova zařazuje soubor zvukových podnětů, hudebně pohybové hry – činnosti, hry s prvky hudební tvořivosti. V mateřské škole platí „den bez písničky, je jako den bez sluníčka“. Zpěv je nejpřirozenější projev dětí. Práce s písněmi poskytuje dětem všestranné hudební zkušenosti v kolektivu či individuálně, s doprovodem i bez doprovodu. Měli bychom dávat velký důraz na kultivovaný projev (aby děti nekřičely) při hudebních činnostech, tak v běžném projevu. V novém pojetí hudební výchovy upřednostňujeme aktivitu dětí, dbáme na strukturu rozmanitých hudebních činností, podporujeme spontánnost, fantazii a tvořivost.(Zezula. 1987)

Do hudební výchovy zařazujeme hudební říkadla, hádanky, pranostiky, popěvky, dětské i lidové písně, malé charakteristické skladby, hudební pohádky a poslechové skladby. V hudební výchově rozvíjíme cit pro melodii, rytmus, dynamiku, tempo, nástrojovou barvu a harmonii. „*Přístup k hudebnímu dílu je mnohostranný díky kombinování různých činností a úkolů integrativní povahy je zjištěn opakovaný přístup k jeho poznání, zvládnutí a prožití*“⁽¹⁾.

¹ Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-podzimní zpívání-díl 1*, Hradec Králové: Tandem 2004. str. 6

Hudební výchova je realizována činnostmi, které je možno rozdělit do čtyř skupin:

- a) poslechové činnosti
- b) pěvecké činnosti
- c) instrumentální
- d) hudebně pohybové činnosti

2. 1. 1 Poslechové činnosti:

Základem poslechových činností je píseň.

„Aktivizace poslechových činností tkví především v propojování s aktivním projevem dětí s činnostmi pěveckými, pohybovými, instrumentálními, tvořivými utváření shodných či podobných melodických, rytmických, pohybových forem zaměřených na kontrasty v melodií, v rytmu, tempu a hudební struktuře.“ ^(2) Děti si osvojují nejjednodušší výrazové prostředky hudby díky vnímání zpěvu. Začínají si utvářet základy hudebního cítění prostřednictvím sluchových vjemů. Díky sluchovému orgánu vnímáme výrazové prostředky hudby, což je rytmus, melodie, harmonie a dynamika. Hudbu prostřednictvím sluchových vjemů vnímá dítě v rovině emocionální.

V předškolní výchově dětí vychází poslech hudby z činnostního základu. V předškolním vzdělávání se poslech hudby začleňuje do všech hudebních činností. Píseň si děti nejprve poslechnou, jak při pohybových činnostech a hrách, tak při učení se písni. Při učení písni nejprve učitelka zazpívá celou píseň jako vzor. Děti mají nejraději zvukomalebné skladby s výraznou dynamikou, tempem, rytmem s témbrovými prvky a s humornou muzikantskou pointou. (Zezula 1987)

Poslech bychom měli přizpůsobovat dětskému věku. Měli bychom také dávat pozor, aby poslech nebyl příliš dlouhý a měl tu správnou formu. Nejzábavnější poslech pro děti je, když se mohou aktivně zapojit (hra) nebo je-li v poslechu něco známého.

² J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987. str. 132 - 134

Poslech můžeme udělat zajímavější, když zpěv rozdělíme na části, dítě si musí poslechnout, kdy má začít se zpěvem a tím se musí více soustředit.

Také bychom měli dodržovat instrumentální doprovod (předehra, mezihra a dohra) kvůli rozvoji poslechových schopností. Poslech bychom měli opakovat.

Nejprve děti seznamujeme se zvuky přírody, zpěvem ptáků, hlasy zvířat a s přírodními vlivy (šum lesa, déšť, bouřka...). Děti necháme poslouchat a poté se pokusíme probudit jejich zájem o nápodobu. Dětem dáme šanci seznámit se s hudebními, ale i nehudebními projevy. Často spojujeme poslechové činnosti s pohybovými činnostmi (tancem, pohybovou hrou, hrou na tělo, tleskáním, pleskáním podupy a luskáním). Dáváme pozor, aby forma byla co nejsrozumitelnější a nejjednodušší. V předškolním věku mají být všechny činnosti nenásilné a mají obsahovat dětskou spontánnost aktivního sluchového motorického rázu. *„Píseň je tu nejzákladnějším prostředkem poslechových činností. Jejím prostřednictvím učitelka motivuje dětskou hru, libovolnou poznávací činnosti, uklidnění dětí, ale také je aktivizuje k přirozenému pohybu nebo činnosti, která směřuje k objevování elementárních hudebních prostředků.“*⁽³⁾ Nejúčinnější je živé provedení tedy zpěv učitelky, zpěv dětí, instrumentální hra učitelky, instrumentální hra profesionálních interpretů, vystoupení ZUŠ, hudební pořady pro děti, besídky a dětské koncerty.

Při poslechových činnostech je možno využívat i hudební nahrávky na hudebních nosičích. Například:

V. Trojan - Kuřátko a Slon (dáváme důraz na vysoké, nízké tóny)

P. Jurkovič - Kolotoč

P. Eben - Vlák se rozjíždí

C. Saints Säense - Karneval zvířat

³ J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987. str. 46 - 47

I. Hurník - Taneček pro medvěda

Dvoudobé a třídobé skladby: polka, valčík, pochod, tanec víl.

Nahrávky přírodních zvuků: zpěv ptáků, zvuky zvířat.

Eva Jenčková uvádí tyto poslechové činnosti:

1. Poslech nahrávky (písně, sólový zpěv, sbory, dětské sbory, skupiny)
2. Srovnání písničky s nahrávkou
3. Pořízení nahrávky ve třídě
4. Poslech písničky se zápisem asociací, pochopení obsahu, nálady písničky.

2. 1. 2 Pěvecké činnosti

Zpěv a hudební i pohybové hry jsou pro předškolní děti (od tří do sedmi let) nenahraditelnou činností, protože je vnímají co nejvíce smysly. Hudba, rytmus i forma mají určitý řád, který je nutno dodržovat. Víme, že i každá hra má svá pravidla, která je nutno respektovat. Při zpěvu se rozvíjejí základní hudební schopnosti.

Jakmile děti zpívají píseň, snažíme se, aby byly co nejvíce aktivní (chtěly se jí naučit a samy zazpívat). Vhodnými tóninami pro děti v předškolním věku jsou E dur, e moll, F dur, f moll, u méně pokročilých si vystačíme s tóninou D dur a s d moll. Dáváme dětem dostatek možností se projevit, rádi si je poslechneme a povzbudíme.

Každá učitelka by v dětech měla rozvíjet základní hudební schopnosti (tonální citění, hudební představy, ukázat různé rytmické cvičení). Vše rozvíjet společně se zpěvem. U některých dětí se podaří rozvinout hudební schopnosti dříve a u některých později. Najdeme-li ve své třídě „nezpěváčka“, je dobré ho zaměstnat jiným hudebním úkolem. K základním pěveckým schopnostem patří zpěv v tónině se správnou intonací a s dodržováním rytmu. Dříve než slova dítě začíná vnímat melodii, rytmus, tempo, barvu

a náladu písně. Jako jednu z prvních písní, již dítě uslyší, je matčina či otcova ukolébavka.

První zpěv se dá předpokládat od prvního nebo druhého roku života. O dětský hlas je důležité pečovat, jelikož je slabý a rozhodně by se neměl přetěžovat. Vyhýbat bychom se měli prašnému prostředí, nezpívat ve velkém pohybovém vypětí, zbytečně jej nenatahovat tóny, neboť dechové orgány se snadno unaví. Zpívat bychom měli vždy ve vyvětrané místnosti, dávat důraz na držení těla, dechové funkce a správnost tvoření tónu. Snažíme se, abychom my i děti zpívaly ve své přirozené hlasové poloze. Při zpěvu je také důležité, abychom navodili pohodovou atmosféru, vybrali tu správnou píseň (aby byla dětem co nejbližší), správně artikulovali a předávali dětem hudební schopnosti, jelikož ty nejmenší si vše osvojují nápodobou. „*Správně, šetrně prováděný zpěv je v předškolním věku také ochranou hlasu, protože se při něm zpevňují svaly hlasového ústrojí a hlas se stává odolnější i při mluvení. Zpěvem se prohlubuje dýchání, to umožňuje větší přívod vzduchu do plic, lepší okysličování mozku i lepší trávení.*“⁽⁴⁾ Učitelka by měla využívat zpěvu nejen při hudební výchově, ale i při pohybových, výtvarných, pracovních a dramatických činnostech.

Nejčastější formy her při pěveckých činnostech:

- 1) Zpíváme v kontrastech pomalu - rychle, hlasitě - tiše, smutně - vesele (změna nálad).
- 2) Zpíváme s obměnou koncovek.
- 3) Hra na ztracenou písničku. (Učitelka začne zpívat libovolnou písničku, děti ji dokončí, dle jejich představ.)
- 4) Řetězový zpěv. (Dítě zazpívá dvojtaktí, poté ho vystřídá kamarád, kamarád dozpívá opět po dvojtaktí a hned na něho naváže další.)

⁴ J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987. str. 51

- 5) Hra na muzikanty. (Děti si rozdají nástroje a hrají si na muzikanty, jeden hraje na ozvučná dřívka, druhý na zvonkohru, třetí na bubínek. Muzikanti mohou hrát a zpívat zároveň, anebo mohou hrát jen na nástroje.)
- 6) Sólový zpěv. (Zpívá jednotlivec.)
- 7) Vytleskávání rytmu písně.
- 8) Různé hry se zvukomalebnými slabikami.

Eva Jenčková uvádí tyto pěvecké činnosti:

1. Zpěv imitací podle instrumentální hry.
2. Přenos instrumentální melodie různých výšek do hlasové polohy.
3. Vyhledávání zpívané melodie nebo jejich částí na melodickém nástroji (zvonkohra, zobcová flétna) .
4. Pěvecká štafeta po dvojtaktích. (Děti se střídají po dvojtaktí ve zpěvu.)
5. Střídání zpěvu a instrumentální hry melodie.
6. Střídání zpěvu s hrou na tělo po dvojtaktích.
7. Sluchová analýza instrumentálně hraných částí písně, opakování částí zpěvem na text písně.
8. Hra na otázku a odpověď. (například: Jak se jmenuješ? Jmenuji se Klára. Co jsi měl dnes k obědu? Brambory se zelím.)
9. Hra na kramářskou píseň – zpěv s obrázky

2. 1. 3 Instrumentální činnosti

Hra na hudební nástroj pomáhá urychlit rozvoj hudebních schopností dětí. Je to názorná forma podněcující zájem o hudbu. Na prvopočátku to je jen předmět vytvářející hluk, který je postupně usměřován do kultivované podoby. (Zezula. 1987) Nejvíce

využíváme zvukomalebné nástroje, které můžeme použít k relaxaci, vyprávění příběhů, k dramatizaci, u hudebně pohybových činností, při práci s písní a říkadlem. *Instrumentální hra tříbí estetický vkus dítěte, obohacuje jeho hudební činnost, rozvíjí smysl pro rytmus, cit pro hudební formu a podněcující elementární hudební tvořivost.* ⁽⁵⁾

Tyto nástroje se dělí. (Zezula. 1987)

a) Nástroje bicí rytmické

- mezi které řadíme: hůlky, dřívka, bubínek, tamburína, triangl, chřestidlo, činel hraný paličkou, prstové činely a rolničky.

b) Nástroje bicí melodické

- patří sem: zvonkohra, metalofon a xylofon.

Děti si podle nástroje mohou představovat různý děj, pohádkovou bytost, mohou znázornit pomocí nástroje déšť, koně, dusot kopyt, hádku, unavenost, vitálnost a mnoho dalších. „*Barvu zvuku spojujeme také s kontrasty tempa a dynamiky, čímž se ještě znásobí možnosti zvukomalebné charakteristiky nástrojů.*“ ⁽⁶⁾

Do této oblasti zařazujeme hru na tělo (pleskání, tleskání, pleskání o koberec, dupání, pleskání o stehna a jiné části těla) a říkáme, že jde o tzv. dětskou instrumentální hru.

Dáváme si velký pozor při volbě nástrojů, protože k doprovázení písní bychom ji neměli překombinovat. Učitelka by měla vždy hru na nástroj názorně předvést.

Eva Jenčková uvádí tyto instrumentální činnosti:

1. Improvizace doprovodných figur k písni.

⁵ J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987. str. 149

⁶ J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987. str. 151 - 154

2. Hra doprovodů.
3. Harmonické funkce - hra základních tónů tóniky dominanty a subdominanty - zvonkohra, kameny.
4. Zvukomalebný doprovod písně ozvučnými předměty.

2. 1. 4 Hudebně pohybové činnosti

Hudebně pohybové činnosti tvoří spojení hudby s pohybem a naopak. To znamená, že píseň je doprovázena pohybem a pohyb, tance, pohybové taneční hry i pohybová improvizace jsou spojeny s hudebním doprovodem. Hudba působí na pohyb především svým rytmem, melodií a dynamikou. Od útlého věku vytváříme cit pro pohyb k hudbě a cit pro kultivovaný pohyb. Aby dítě dokázalo hudbu vyjadřovat pohybem, musí do něho vložit především fantazii a opravdový prožitek, a to rozvíjíme u dětí pomocí tanečních improvizací s nejrůznějšími kroky.

Jiří Zezula dělí hudebně pohybové prostředky takto: (Zezula. 1987)

- 1) Elementární pohyb s rytmickou deklamací:

Rytmizovaná řeč doprovázená podupy, chůzí, během, skoky atd. tou se probouzí nejsnáze hudební citění. Všechny složky hudební výchovy rozvíjíme souběžně. Nejprve je dobré předvést dětem jeden pohyb a postupně přidávat další, rozvíjíme rytmické citění, postřeh a pozornost.

- 2) Pohyb s hudebním doprovodem:

Uvádějí se v různých činnostech, učí se reagovat na změnu tempa, rytmu a dynamiky. Taneční pohyb rozvíjí a oživuje smysl pro rytmus, který působí na veškeré hudební citění dětí. Měli bychom vidět u dětí radost z pohybu. U pohybových činností využíváme například u rozechřátí (chůze, běh, poskoky, chůze ve výponu, v dřepu) za

doprovodu hudebního nástroje, či písničky, dle oblíbenosti dětí. Zahrnuje pravidelné střídání, znázorňuje pohybem určitý děj, osobu, zvíře, je dobré využívat hudební kontrasty.

3) Lidové taneční hry:

Pod tuto oblast spadají nejrůznější tanečky spojené s písní, jako například Kolo, kolo, Uvíjíme věneček, Pásla ovečky, Zlatá brána, Chodí pešek o kolo...

Eva Jenčková nabízí tyto pohybové aktivity: (Jenčková. 1998)

1. Zpěv písně ve spojení s pantomimou
2. Použití rekvizity.
3. Melodie beze slov vyjádření nálady.
4. Pohybová hra s pravidly.
5. Hudební forma písně, vyjádření různým pohybem hra na tělo, chůze, taneční prvky.
6. Improvizace tleskání.

2.2 Hudebně výchovné formy

Hudebně výchovné formy jsou realizovány zpravidla

- a) formami školními, které jsou plánovité = hudební výchova jako součást výchovy v mateřské škole.
- b) mimoškolními formami = Působení médií, hudebně výchovné programy a jevištní formy i návštěva představení.

Působení médií

V dnešní době na nás působí média ve všech směrech života a to i v hudební, výtvarné a dramatické složky. Nabízejí dětem výchovně vzdělávací programy jako například:

Hodina Zpěvu

Je to velice oblíbený hudebně zábavný pořad pro děti od Zdeňka Svěráka a Jaroslava Uhlíře. Děti mladšího a staršího školního věku sedí v lavicích a Zdeněk Svěrák a Jaroslav Uhlíř je vtipnou a nenásilnou formou učí noty, pomlky a své písně. Jaroslav Uhlíř doprovází na klavír Zdeňka Svěráka a sbor. Po naučení písně, následoval videoklip s naučenou písní.

Zpívánky

Dalším populárním pořadem pro děti jsou Zpívánky. Některý z oblíbených herců uvede a představí lidovou píseň, naučí děti slova a melodii. Poté si ji všichni společně zazpívají a zahrají. Zpívají se nejznámější lidové písně např. („ Já mám koně, Travička zelená, Holka modrooká, Já do lesa nepojedu, Kalamajka, Šel zahradník do zahrady, Pec nám spadla, Šla Nanyňka do zelí, Andulka Šafařová“ atd.)

Malý televizní Kabaret

Zábavný hudebně dramatický pořad pro děti plný vtipných hraných scének, písniček a veselého vyprávění. Programy byly často založené na improvizaci. V Kabaretu se vystřídalo několik herců, ale jádrem skupiny byli Štěpánka Haničincová, Jitka Molavcová a Josef Dvořák.

Jitka Molavcová uváděla další hudební pořady např. (Studio Kamarád a Kosmická čarodějnice)

Hudebně výchovné programy pro děti a jevištní formy, jsou nejrůznější hudebně dramatické programy. *Programy, ve kterých jsou důsledně využívány jednotlivé prvky základů hudební pedagogiky pomocí jevištních dramatických prostředků* ⁽⁷⁾. Programy se snaží zapojit co nejvíce smyslů (zrak, sluch a pohyb). Zapojujeme instrumentální, pohybové, poslechové, pěvecké a dramatické činnosti. Herci často komunikují s dětmi. Zapojujeme instrumentální, pohybové, poslechové, pěvecké a dramatické činnosti. Herci často komunikují s dětmi. Herci rádi používají Orffův instrumentář a zapojují do svého programu instrumentální, pohybové, poslechové a pěvecké a dramatické hry. Využívají nejrůznějších převleků k rozvoji dětské tvořivosti a fantazie. Velice často zapojují děti do svého představení, rozvíjejí tím prožitkové učení. Herci si mohou zvat své publikum do divadla, anebo své publikum navštěvují ve školce. Jako například Mgr. Karel Daňhel, který navštěvuje se svými programy celý Jihočeský kraj.

Programy Mgr. Karla Daňhela:

Tajemství kouzelné skříňky

Lektor (kouzelník) začaruje písničku do kouzelné skříňky a společně s dětmi hledá kouzlo, kterým skříňku otevře. Děti v tomto představení zábavnou a hravou formou seznámí s pojmy ticho, hluk, tón stupnice, pohyb, rytmus, melodie, hluboké a vysoké tóny.

Jak se hraje na kapelu

Herc a loutka Bubo si společně hrají na kapelu. Za cíl mají děti seznámit s pojmy pochod, ukolébavka a tanec.

⁷ Daňhel, Karel. <http://karel-danhel.ic.cz/>

Koncert pro nakreslenou princeznu

lektor herec si vybere z publika dítě, jako prince, který se hádá o princeznu. Do rytířského klání se připlete ovčák se svou krásnou písničkou. Lektor si dal cíl seznámit děti se čtyřmi druhy fléten a rozpoznat je, dle barvy a výšky tónu. Na závěr se všichni společně naučí píseň Znímám já jeden krásný zámek.

Další programy: Mgr. Karla Daňhela – Jak se hraje pro víly, Drak Karamelák.

3 DRAMATICKÁ VÝCHOVA DĚTÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE

3.1 Definice dramatické výchovy

Josef Valenta definuje dramatickou výchovu jako systém řízeného, aktivního, sociálně-uměleckého učení dětí i dospělých založených na využití základních principů a postupů, se zřetelem dramatu a divadla limitovaných primárně výchovnými či formativními a sekundárně specificky uměleckými požadavky na straně jedné a možnostmi dalšího rozvoje zúčastněných osobností na straně druhé.

Klíčové pojmy dramatické výchovy vycházející z dramatu a divadla řadíme mezi ně: konflikt, jednání postav v určité situaci, hra v roli (vezmeme na sebe roli někoho jiného).⁽⁸⁾

⁸ Valenta, Josef. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha : agentura STROM, 1997

Ivana Bečvářová definuje dramatickou výchovu takto: „*Dramatická výchova patří k esteticko-výchovným předmětům. Staví na principu hry a prožitku. Umožňuje získávat vlastní zkušenost s daným problémem a řešit jej v modelové situaci.*“⁽⁹⁾

Podle Evy Svobodové: „*Dramatická výchova patří do oblastního učení, to znamená, že dítě se učí formou aktivního poznávání, v průběhu kterého získává zkušenost použitelnou v dalším životě. Z činností si dítě odnáší prožitek, který může ovlivnit jeho postoje a chování v obdobných životních situacích.*“⁽¹⁰⁾

Dramatická výchova přispívá k rozvoji tvořivosti a k naplňování pedagogických cílů. Zahrnuje kreativitu a pedagogické záměry, z druhé strany rozvíjí bio-psycho-sociální podmínky (individuální, společenské možnosti přispívající k dalšímu rozvoji zúčastněných osobností). Dramatická výchova se opírá hlavně o drama a divadlo, přičemž divadlo se pojí s dramatem a naopak. Definiční prvky dramatu, divadla i dramatické výchovy jsou: dějové sekvence, napětí, rozpor, problém, obtíž či konflikt (nutí postavy jednat), soubory promluv, přímá řeč, popis vzájemného jednání postav, forma dialogů, nonverbální chování. (Valenta. 2008) Divadlo můžeme považovat za umění časoprostorové a fyzické. Jde o příklad aktivity zajišťující modelové zobrazení vyznačující se formou hry. Ve hře se můžeme setkat s takzvanými fixy (nepravdivá i pravdivá situace). (Valenta. 2008)

Nejčastěji v dramatické výchově používáme „Hru v roli“. Ta se odehrává v určitém čase, prostoru a nabízí mnoho kulís. Divadlo upřednostňuje soustavu znaků (gesta). Když se dramatik neopírá o napsaný text, jde o improvizaci. V dramatické výchově jde hlavně o prožitek, který se následně rozvíjí.

⁹ Ivana Bečvářová: *Pracovní listy k výuce dramatické výchovy*, Prachatice: SVIS MŠMT 2004, s. 9

¹⁰ Eva Svobodová, *Učební texty k předmětu metodika činností v MŠ*. České Budějovice : Nepublikováno, 2010.

Diváky ze všeho nejvíce nadchne určité drama. „*Dramatická výchova využívá jednak přirozeného lidského zájmu o dramatické situace a jednak spontánní lidské schopnosti hrát v řádu „Jako“ a dává této schopnosti formu a u divadelních prostředků za účelem naplnění příslušných formativních cílů.*“⁽¹¹⁾ Do dramatické výchovy zařazujeme techniky, metody a cvičení. Technika vychází z metody, kde je plněn jeden z konkrétních cílů, učí se vždy jedna konkrétní věc. Technika (= dovednost = určitá činnost) splývá se cvičením (= určitá průprava). Josef Valenta uvádí metody jako například: vysvětlování, diskuze, živé obrazy, kreslení map, přesvědčování v roli, vyslovování myšlenek, rozhovor v rolích, ukázka rituálu, pantomimický pohyb, reflexe.

Prvky dramatické výchovy využíváme v mateřské škole každý den. Dramatickou výchovu přiřazujeme k estetické výchově. Nejvíce ji uplatňujeme při hře a vlastním prožitku). Kořenem dramatické výchovy je dětská spontaneita, jež vychází ze spontánní hry, hra na někoho, zapojení fantazie a představitosti. Dává nám možnost a prostor vyřešit problém v modelové situaci.

„*Dramatická výchova v MŠ je jedním z prostředků, který napomáhá uplatňovat základní požadavky edukačního prostředí MŠ a to vzhledem k Rámcovému vzdělávacímu programu pro předškolní vzdělávání. Děti předškolního věku se učí na základě interakce se skupinou, vlastních prožitcích a zkušenostech.*“⁽¹²⁾ Dramatická výchova aplikuje hry, propojuje zábavnou formou činnosti, rozvíjí poznatkové učení a mechanickou paměť. Respektuje zájmy a potřeby dětí, činnosti poskytující vlastní aktivní jednání, po kterém následuje prožitek.

¹¹ Josef Valenta. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha : GRADA, 2008.

¹² Radmila Michlíčková, *Dramatická výchova v MŠ* díl 1.
<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/PVC61/7849/DRAMATICKA-VYCHOVA-V-MS-%E2%80%93-II-CAST.html/>

Nedílnou součástí výchovy v mateřské škole jsou průpravné hry a cvičení, určování různých pravidel, kontakt s vrstevníky, pomoc při zbavování zábran, rozvíjení komunikačních schopností, získávání nových zkušeností. Váže se ke společným zážitkům v kolektivu dětí.

Dramatická výchova nabízí učitelce nejrůznější techniky a metody, které rozpracuje a vytvoří daný celek. Dnes už častěji mateřské školy využívají práci v tematickém celku či bloku. Tematický celek lze definovat jako blok činností, jež se upínají k danému tématu a uplatňují konkrétní cíle, ze kterých se stávají jasné a výstižné úkoly pro děti i učitelku. Tematický blok by měl rozvíjet celou osobnost dítěte, vycházet z potřeb a zájmu dětí. U těchto činností je motivace nepostradatelná. Tematické celky se dělí na daná témata, jež jsou podrobně rozpracována. V dnešní době jsou činnosti promyšlenější a organizovanější. Tematický celek má jasný a konkrétní cíl. Jednotlivé činnosti se různě prolínají, navazují na sebe, nabalují se a směřují k vytyčenému cíli. U každé výchovné činnosti je důležité vytvářet optimální klima (nekonfliktní prostředí, nepřetvařovat se, falešný zájem a soucit, nálepkování a neuplácet dárky). Vztah by měl být postaven na důvěře, respektu, lásce a úctě. Vytvářet vstřícné prostředí pro rozvoj osobnosti, rozvíjet znalosti, prosociální chování, volnou hru, dovednosti, návyky, postoje, rozvíjet psychomotorické, citové, sociální a poznávací oblasti. Vždy bychom měli směřovat k určitému cíli, který jsme si vytyčili. Důležité je brát zřetel na individuální a věkové zvláštnosti. Dramatické situace musejí být přiměřené věku dítěte. Nové pojetí předškolní výchovy má ve středu zájmu DÍTĚ a ne učivo. Učitelka může plnit různé role.

3. 2 Cíle dramatické výchovy:

Cílem dramatické výchovy je umožnit dítěti nahlédnout do divadelního prostředí, seznámit se s divadlem a naučit děti dramatičnosti. Při tom všem dbáme na uvědomělé vnímání a na prožitkové učení.

Cíle dramatické výchovy rozdělujeme do dvou rovin:

a) Osobnostní rozvoj (Machková. 1999)

- V hrách a nejrůznějších cvičeních se rozvíjí uvolnění i soustředěnost, odstraňují se zábrany, zcitlivují se vnímání sebe sama i okolního světa.
- Prohlubují se pohybové dovednosti, plynulost a expresivita mluveného projevu.
- Uvolňuje se a rozvíjí obrazotvornost, fantazie a tvořivost (kreativita).

b) Společenský sociální rozvoj (Bečvářová 2004)

- Řadíme sem hry a cvičení doprovázené kontakty a asociální komunikací (verbální a nonverbální komunikace).
- Rozvoj samostatného, osobitého myšlení, ochoty a schopnosti s jistotou kultivovaně vyjadřovat své myšlenky.
- Naučit se naslouchat a vcítit se do jiné osoby (empatie).
- Rozvíjet důvěru a spolupráci v kolektivních i partnerských cvičeních

Cíle se týkají osobnostního a sociálního rozvoje osobnosti. Dramatická výchova nejčastěji užívá dvě základní metody A) improvizace a B) interpretace (Machková.1999)

3. 3 Základní metody dramatické výchovy (Machková. 1999)

A) Improvizace

O improvizaci se jedná pokaždé, když vykonáváme činnost bez jakékoli přípravy. Improvizace se dělí na několik druhů:

- a) Počet účastníků při improvizaci (improvizuje jednotlivec, dvojice, či celá skupina)
- b) Počet a druh vyjadřovacích prostředků:

Dělí se na: -pantomimické (mohou být s rekvizitou, pohyb v imaginárním prostředí)

- slovní

- kombinované (spojuje slovo s pohybem)

c) Odstupňování složitosti improvizace a míry jejího děje. (postupujeme od nejjednoduššího k nejsložitějšímu)

1) pohyb s pantomimou

2) charakterizace (tvoření postav bez interakce)

3) dramatický konflikt

4) příběh se zápletkou a dějem

d) Dělení podle druhu rekvizit

1) imaginární

2) zástupné

3) reálné

Druhou metodou je interpretace.

B) Interpretace

Názorné na přípravu, liší se od reprodukce (mechanické přenesení, není nic tvořivého, přesněji porozumění, chápání textu či myšlenky).

a) Předpoklady k interpretaci

1) Dokonalé seznámení se s textem a jeho struktura a seznámení s autorem a dalšími jeho texty.

2) Zvolit správný text, který bude odpovídat věku dítěte.

3) Zvládnou správnou artikulaci, melodii a rytmus.

Další metody a techniky (Bečvářová. 2004)

1. Narativní pantomima.(Učitel vypravuje příběh a podle děje vyprávění hráči předvádí pantomima. Vhodnou pohádkou (je narativní pantomimu např. „Kuřátko v obilí“ nebo písnička „Když jsem já sloužil to první léto“)
2. Plná pantomima.(zapojuje se komplexní aktivita těla, nejvhodnější pro pantomimickou hru)
3. Ticho.(technika spočívá v nedořikávání, dáváme prostor pro představivost)

3. 4 Nejvíce využívané dramatické metody a techniky v mateřské škole

Pantomima: Vyjádření role pomocí pohybu, gest a mimiky - nevyužíváme řeč.

Komunitní kruh: Sedíme společně dětmi v kruhu a probíráme určité téma, například Vánoce. Zeptám se: „Děti, co byste nadělily Ježíškovi?“ Pošlu po kruhu vánoční hvězdu. Naděluje pouze ten, kdo má v ruce vánoční hvězdu. Pravidlo u komunitního kruhu je, že povídá pouze ten, kdo má u sebe předem vybraný předmět.

Asociační kruh: Asociační kruh rozvíjí představivost a fantazii. Děti sedí v kruhu, dostanou do rukou předmět, například dřevěnou houbu, a mají za úkol si představit.

„Co by to bylo, kdyby to nebyla houba? Bylo by to?“ Děti uvádějí nejrůznější příklady jako: kladívko, zvonek, kolotoč pro panenky, sprcha i mikrofón. Můžeme použít

nejrůznější předměty jak z přírodních materiálů, tak z umělých (houba, dřevěná houba, loutky, deštník, látka, skleněná kulička, či plastová lahev).

Dramatizace příběhu: Vybereme příběh, který je blízký dětem a zdramatizujeme si ho. V příběhu by měla být akce nebo konflikt, který se na konci příběhu vyřeší. K dramatizaci používáme převleky, rekvizity a kulisy. Měli bychom dát dětem dostatečný prostor pro vyřešení konfliktu, dětskou spontaneitu a improvizaci. V dramatizaci nejčastěji využíváme hru v roli. Je velmi vítáno, když se učitelka zapojí do dramatizace společně s dětmi a převezme na sebe malou roli.

Dramatizace písně: Důležité je vybrat píseň, která děti zaujme a je výrazná svou dynamikou. U dramatizace písní využíváme nejrůznějších rekvizit, kulisy, převleky, čepičky, hru na tělo (podupy, poskoky, tleskání, pleskání), melodické, rytmické a ozvučné nástroje (plechovka s rýží, vajíčka s pískem). V dramatizaci využíváme zpěv, tanec, pohybové a instrumentální hry.

Štronzo: Děti se pohybují po prostoru a na předem domluvený signál zkamení. Štronzo velmi často spojujeme s hrou „Na sochy“. Pomocí Štronza rozvíjíme pozornost a pohybovou koordinaci těla.

Zrcadla: Zrcadla je hra, která se nejčastěji hraje ve dvojicích. Děti si udělají dvojice, jeden bude předvádět (ukazovat) určitou činnost například „Jak zahradník sází květiny“ a druhý z dvojice kopíruje přesně jeho pohyby.

Obdarování: Děti sedí nejčastěji v kruhu. Každé dítě má kamínek nebo nějaký předmět a mohou ho věnovat svému nejbližšímu kamarádovi. Je dobré, když děti říkají, z jakého důvodu předmět věnují dané osobě. Předměty můžeme věnovat konkrétní či fiktivní osobě. Učitelka si při této hře může všimnout dětské oblíbenosti a naopak.

Jakmile některé dítě nedostane žádný předmět, je na řadě učitelka, aby dítě zachránila. Kdyby dítě nezískalo ani jeden předmět, mohlo by se cítit méněcenné. Učitelka dané dítě vyzdvihne a ukáže na jeho přednosti, například, že pěkně srovnává bačkory v šatně nebo pomáhá při úklidu.

Nedokončený příběh: Učitelka začne vyprávět příběh a děti mají za úkol ho domyslet. Nedokončený příběh můžeme dotvářet řetězovou reakcí. Další možnost je rozdělit děti do skupin a každá skupina nám řekne svou dokončenou verzi. Dále nejlépe dokončený příběh můžeme zdramatizovat anebo ho výtvarně ztvárnit.

Improvizace: Je činnost, na kterou nepotřebujeme žádnou přípravu. Vše, co zahrajeme je nahodilé. Důležité je, aby učitelka uměla vhodně reagovat na situaci a respektovat dětské návrhy.

Námětová hra: Patří k nejužívanějším metodám v mateřských školách. Je to hra, kdy si děti „na něco“ hrají (na lékaře, na rodinu, na zpěváka, na herce, na malíře...) a prožívají důležité stavy běžného života v modelových situacích. Z dětského chování snadno poznáme chování rodičů, jaké mají zaměstnání a rodinné vztahy.

Učitelka by se měla pokusit umožnit dítěti v mateřské škole co nejvíce prožitkového učení formou hry. Bezúčelné je, když dítěti přesně do detailu předáme poznatek. Je důležité nechat dítě přemýšlet, umožnit mu vyzkoušet si různé varianty a pokud nepřijde na způsob řešení, poté mu taktně poradíme. Dbáme na věkové a individuální zvláštnosti. V mateřské škole vždy převládá spontánní hra nad řízenou.

4 HUDEBNĚ DRAMATICKÁ VÝCHOVA V MATEŘSKÉ ŠKOLE

4.1 Definice hudebně dramatické výchovy

Hudebně dramatická výchova – Tato činnost v dnešní době nemá žádné vymezení, proto bych se pokusila definovat, co tento termín v předškolním vzdělávání znamená. Pod pojmem hudebně-dramatická výchova rozumíme propojení prvků hudební a dramatické výchovy. O hudebně dramatickou činnost se jedná pokaždé, když do hudební výchovy zapojíme dramatické prvky a naopak. Spojíme-li pohyb, hudbu, dramatickou akci, pocity a emoce, jedná se o hudebně dramatickou činnost. Hudebně dramatická výchova nemá žádná přesná pravidla. Propojení těchto složek dochází k tvořivosti jedince. Prostřednictvím obou činností, hudební i dramatické, se dítě seberealizuje, rozvíjí a objevuje nové možnosti projevu. Měli bychom si uvědomit nejdůležitější věc a to, co je pro dítě v předškolním věku (od 3 – 6 let) nejdůležitější. Vše o co se pokusíme, by mělo vycházet ze hry (přirozené sebevyjadřování). Vždyť nejjednodušší realizace hudebně dramatických prvků je oblíbenou hrou. Hra je jedna z nejtvůřivějších činností, které znám, je to nejpřirozenější nástroj jak se naučit něco nového. Není důležité, na co si děti hrají, jaký z té hry máme my dospělí dojem, ale nejdůležitější je, co si ve své hře děti prožijí.

Už v dřívějších dobách propojení nebo spojení hudby a dramatické složky, které na sebe vzájemně navazovaly, patří k nedílné součásti k „tvoření“ osobnosti člověka.

V Rámcovém vzdělávacím programu, (dále jen RVP), máme pět oblastí, a to

Dítě a jeho tělo, Dítě a jeho psychika, Dítě a ten druhý, Dítě a společnost a Dítě a svět. Ve všech pěti oblastech vidíme, jak na sebe nenásilně navazují hudební i dramatické činnosti. Z jedné oblasti se dá krásně, nenásilně a hravou formou přecházet do druhé. Podle RVP bychom měli dětem nabízet dle oblastí takové činnosti, aby než půjdou do školy, je zvládly. Je na učitelce, jak dané činnosti zařadí do integrovaného bloku ve školním vzdělávacím programu a třídním vzdělávacím programu.

Příklad činností z RVP, které souvisejí s hudebně dramatickou výchovou v mateřské škole.

Dítě a jeho tělo (RVP. 2004)

a) Dílčí cíle (co pedagog u dítěte podporuje)

- uvědomění si vlastního těla, rozvoj pohybových schopností, osvojení si věku přiměřených praktických dovedností.

b) Vzdělávací nabídka (co pedagog dítěti nabízí)

- lokomoční pohybové činnosti (chůze, běh, skoky a poskoky, lezení) manipulační činnosti a jednoduché úkony s předměty, pomůckami a nástroji, zdravotně zaměřené činnosti (dechové a relaxační činnosti), hudební a hudebně pohybové hry a činnosti.

c) Očekávané výstupy (co dítě na konci předškolního období dokáže)

- zvládnout základní pohybové dovednosti, koordinovat lokomoci a další pohyby podle vzoru, ovládat dechové svalstvo a sladit pohyb se zpěvem, sluchově rozlišovat zvuky a tóny, umět zacházet s jednoduchými hudebními nástroji, zacházet s běžnými předměty denní potřeby, hračkami, pomůckami, drobnými nástroji, výtvarnými pomůckami a materiály, jednoduchými hudebními nástroji.

Dítě a jeho psychika (záměrem vzdělávacího úsilí pedagoga v oblasti psychologické je podporovat rozvoj intelektu, kreativitu a sebevyjádření), (RVP. 2004)

a) Dílčí cíle

- rozvoj řečových schopností a jazykových dovedností (vnímání, naslouchání, porozumění, výslovnosti a mluveného projevu a vyjadřování), rozvoj komunikativních dovedností (verbálních i neverbálních), rozvoj tvořivosti, poznávání sebe sama, umět city plně prožívat, rozvoj poznatků a dovedností umožňujících pocity, získané dojmy a prožitky vyjádřit.

b) Vzdělávací nabídka

- sluchové a rytmické hry, vokální činnosti, individuální a skupinová konverzace (vyprávění zážitků, příběhů podle vlastní fantazie nebo obrázků, přednes, recitace, dramatizace, zpěv, hry a činnosti k poznávání a rozlišování zvuků, užívání gest, hry nejrůznějšího zaměření podporující tvořivost, představivost a fantazii, hudební, taneční, či dramatické aktivity, estetické a tvůrčí aktivity (výtvarné, hudební a dramatické, hudební a pohybové), dramatické činnosti (předvádění a napodobování různých typů chování člověka v různých situacích), mimické vyjadřování nálad (úsměv, pláč a hněv).

c) očekávané výstupy

- správně vyslovovat, ovládat tempo a intonaci řeči, porozumět slyšenému (zachytit hlavní myšlenku, sledovat děj), reprodukovat říkanky, písničky, pohádky, zvládnout jednoduchou dramatickou úlohu, projevit zájem o hudbu a sledovat divadlo, umět vyjádřit o čem přemýšlí, myslet kreativně, vyjadřovat svou představivost a fantazii v tvořivých činnostech (konstruktivních, výtvarných, hudebních, pohybových, či dramatických), zachytit a vyjádřit své prožitky pomocí hudby, hudebně pohybovou, či dramatickou improvizací.

Dítě a ten druhý (utváření vztahů dítěte k jinému dítěti, či dospělému), (RVP.2004)

a) Dílčí cíle

- vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance a respektu)

b) Vzdělávací nabídka

- sociální a interaktivní hry, hra v roli, dramatické činnosti, hudební a hudebně pohybové hry, výtvarné hry a etudy, hry přirozené a modelové situace, při nichž se dítě učí přijímat a respektovat druhého, četba, vyprávění a poslech pohádek a příběhů s estetickým obsahem a poučením

c) Očekávané výstupy

- porozumět běžným projevům vyjádření nálad a emocí

Dítě a společnost (základem je uvést dítě do společenství ostatních lidí a do pravidel soužití s ostatními), (RVP.2004)

a) Dílčí cíle

- seznamování se světem kultury a umění, vytvoření základů aktivních postojů ke kultuře a umění, rozvoj společenského a estetického vkusu

b) Vzdělávací nabídka

- různorodé společné hry a skupinové aktivity (námětové hry, dramatizace), přípravy a realizace společných zábav a slavností, tvůrčí činnosti dramatické výtvarné, hudební, hudebně pohybové, podněcující tvořivost a nápaditost dítěte,

estetické vnímání i vyjadřování, poslech pohádek, příběhů, scének, hudebních skladeb a písní i sledování dramatizací, setkávání s literárním, hudebním i dramatickým uměním mimo školu, hry k poznávání rozlišování rolí.

c) Očekávané výstupy

- porozumět běžným citovým projevům citových prožitků a nálad druhých, vnímat umělecké a kulturní podněty, pozorně poslouchat a sledovat se zájmem hudební, či dramatické představení (říci, co bylo zajímavé), vyjadřovat se prostřednictvím hudebních a hudebně pohybových činností, zvládat základní hudební dovednosti vokální i instrumentální (zaspívat píseň, zacházet s jednoduchými hudebními nástroji, sledovat a rozlišovat rytmus)

Dítě a svět (v enviromentální oblasti založit u dítěte elementární povědomí o okolním světě a jeho dění, vlivu a o vlivu člověka na životní prostředí), (RVP. 2004)

a) Dílčí cíle

- poznávání jiných kultur

b) Vzdělávací nabídka

- práce s literárními texty, obrazovým materiálem, kognitivní činnosti (kladení otázek a hledání odpovědí, diskuse nad problémy, vyprávění, poslech)

c) Očekávané výstupy

- mít povědomí o širším společenském, kulturním prostředí.

Do hudebně dramatické výchovy bych zařadila činnosti jako například dramatizaci písničky, hudební pohádku, pantomimu na hudbu, besídku a dětský muzikál.

4.2 Využití pěveckých činností v hudebně dramatické výchově

Zapojení pěveckých činností do hudebně dramatické výchovy neodmyslitelně patří. Pro děti v předškolním věku (od 3. – do 6 let), jsou výborným nápaditým zpestřením. Napomáhají rozvíjet hudební schopnosti a vnímání, představivost, smysl pro rytmus, barvu melodie, soustředěnost, citlivost, empatii, fantazii, prosociální chování, obrazotvornost a komunikaci s vrstevníky. Pěvecké činnosti můžeme zařadit do dramatu, kdykoliv je třeba na něco upozornit, nebo když potřebujeme navodit určitou atmosféru. Pro napětí, vztek, pohrdání zvolíme dynamickou, forte melodii, kde budou převažovat basy a spodní tóny. Jakmile nastoupí na scénu klidná atmosféra plná lásky, něhy a spokojenosti, využijeme spíše veselou hravou zvukomalebnou melodii s altovým a sopránovým zpěvem. Nejčastější a nejoblíbenější je hra na „muzikanty“. Pěvecké činnosti v hudebně dramatické výchově nalezneme v dramatizaci písničky, hudební pohádce i besídce.

4.2.1 Dramatizace písničky

Nejčastěji je využívána lidová a dětská píseň. U lidové i dětské písničky zapojujeme hru, ve které je možno vyjadřovat se mimoslovně, rozvíjet tvořivost a fantazii. Poukazují na lidské zkušenosti v činech postav v proměnlivých situacích.

Při dramatizaci lidových písní dáváme dětem možnost poznat krásný ničím neporušený pramen hudby a poezie. U mladších dětí nám postačí prostá, jednoduchá, pohybová ilustrace děje. Je dobré si zobrazit sérii živých obrazů, či si zahrát celý děj pantomimicky. Musíme uznat, že dramatizace celku je mnohem náročnější, zacházíme do hloubky příběhu a nahodilých situací. V dramatizaci využíváme základní prvky dramatu, a to roli, situaci a konflikt prostřednictvím rolí.

Role je předpokládaný způsob chování postavy v situaci (král je spravedlivý, milý, laskavý a hodný, liška bude mazaná, vypočítavá a nepravdomluvná).

V situaci najdeme část děje, v němž je vymezen určitý zvrat v prostředí, čase, příchod nové postavy nebo další zahájení dějového faktu (kdy a kde).

Konflikt zobrazuje napětí, jde o řešení určitého sporu. Jakmile do příběhu nezapojíme konflikt, ztrácí tím veškerou gradaci. Příběh je méně zajímavý. U dramaturgie máme další body, na které bychom neměli zapomínat. Volba – volíme společně s dětmi určitou píseň, kterou zdramatizujeme (lidová i umělá píseň, obě varianty se doporučují). Dětem by se měla líbit a měla by jim být blízká. Dáváme možnost volby. Rozbor postavy pojmenujeme a něco si o nich povíme. Situace ujasnění vztahů mezi postavami. Hlavní konflikt je důležité si o něm promluvit, rozebrat a pojmenovat ho.

Improvizace nemáme nic předem připraveno, výstup v nahodilé situaci, zapojíme vlastní nápady (fantazii) a asociaci. Rozvíjíme-li osobnost dítěte a hlubší prožitek, improvizaci zapojujeme do tematického celku jako poslední. Syntéza určitou situaci spojujeme v souvislý děj. Vylepšujeme mluvu, přímou řeč, vyjadřování, návaznost děje, upřesňujeme vztahy. Pokusíme si vštípit do paměti, co se nám podařilo a doplňujeme rekvizity, kostýmy, kulisy, hudbu a zvuky. Hudba a zvuky melodie písne často vypráví o náladě příběhu, děti ji mohou snadno charakterizovat, pojmenovat, zazpívat a jakkoli ji napodobovat podle své představivosti. Používáme různé pomůcky. Orffovy nástroje (triangl, chřestidla, ozvučná dřívka, bubínky, činely apod.), dále přírodniny (hrách, čočka, kameny apod.), nezapomeneme na zvuky z rádia, gramofonu a CD přehrávače. Každá učitelka si musí najít svůj vlastní přirozený způsob jak probudit v dětech přirozenou hravost a aktivnost. Je plno skvělých autorek, které ve svých knihách výborně popisují hru, hravost, jak se zapojit, jak zapojit dramatickou i hudební výchovu do činností. Například E. Machková, H. Budínská, E. Svobodová, či S. Macková. Není chyba, když se některá činnost nepodaří, je to jen upozornění, kterému se příště vyvarujeme. Je to jen krok, který nás posune o kousek dál. Proto bych chtěla říct, aby se učitelky nebály zkoušet nové věci, právě naopak. Je to i pro váš dobrý pocit zařadit do činností svůj vlastní nápad. Fantazii se meze nekladou, ale v každém případě musíme pamatovat především na bezpečnost dětí. Nezapomínejme, že důležité je vedení činností (jaké si to uděláme, takové to máme).

Mě-li bychom si uvědomit, že drama je proces, jehož podstatou je dynamika.

Cílem není výsledek, který je na konci činnosti, ale naším cílem je cesta k naplnění výsledku činnosti. Hráči se učí jednat tělem, slovy, řídit své pocity a spolupracovat s vrstevníky (důležité pro další rozvoj dítěte). Budeme-li improvizovat, nesmíme zapomenout pojmenovat osobu jiným jménem, ne-li svým. Situace z dramatizované písně můžeme uplatňovat v pohybových hrách, nebo u rozehřívacích her, u výtvarných činností či jazykových činností. Nezapomínáme dávat prostor pro vlastní aktivitu, nápady a zápletky dětí. Mějme na paměti, že do činností zapojíme každého, kdo má zájem, rozhodně nikdy nikoho nenutíme. Kdo se nebude chtít zapojit přímo do dramatizace, motivujeme ho k pomoci při výrobě kulís, kostýmů, či jiných pomůcek. Učitelka nemusí být vždy vypravěč, ale může plnit roli i hráče (děti mají velmi rády, když se učitelka zapojí s nimi do hry). Společně sdílíme hru, dojmy, pocity, emoce, nápady, hovoříme o ní a vyměňujeme si názory. Kladení otázek může probíhat ve skupině, dvojicích, či v kruhu. Dáme možnost vyjadřovat se verbálně, ale i nonverbálně. Tělo se v některých situacích dokáže vyjádřit lépe nežli slova.

4. 2. 1. 1 Cíl dramatizace písničky

Cílem dramatizace písničky je otevření prostoru pro tvořivost a vyjádření v rovinách hudebních (rytmických, pěveckých a instrumentálních), pohybových, výtvarných, řečových a dramatických.

4. 2. 1. 2 Využití pohybu k vyjádření obsahu písničky

Při pohybovém zobrazení obsahu písně vyjdeme z textu písně dětské, či lidové a hudební formy. Vyjdeme-li z textu, ztvárníme pohybem vše, co se v písních zpívá. Budeme-li vycházet z hudební formy, použijeme tanec, krokové variace, poskoky a podřepy. Čím je dítě mladšího věku, tím více budeme zařazovat pohyb kvůli psychickému i fyzickému vývoji dítěte. Pohyb je velkým pomocníkem, jelikož díky pohybu se dítě snadněji učí a déle si pamatuje. Zařazujeme především písně s pracovní náplní.

Jelikož nejde o nejtěžší činnost, nacvičujeme pohyb současně se zpěvem. Je-li pohyb, krokové variace, či tanec náročnější, samozřejmě nacvičujeme jedno po druhém.

Dále pantomima, mimika a gesta, které mnohdy doprovázejí dětský hudební projev a napomáhají porozumět obsahu, rozvíjejí spontánnost a tvořivost. Obsah písničky vyjádřen pohybem kombinujeme společně se zpěvem a s pohybem, anebo pohybové vyjádření na píseň beze zpěvu. Aby dítě dokázalo hudbu vyjadřovat pohybem, musí do něho vložit především fantazii a opravdový prožitek.

Jiří Zezula nabízí dělení pohybových činností takto:

Elementární pohyb s rytmickou deklamací

- Rytmizovaná řeč doprovázená podupy, chůzí, během, skoky atd. se probouzí nejsnáze hudební citění. Všechny složky hudební výchovy rozvíjíme souběžně. Nejprve je dobré předvést dětem jeden pohyb a postupně přidávat další, rozvíjíme rytmické citění, postřeh a pozornost.

Pohyb s hudebním doprovodem

- Uvádějí se v různých činnostech, učí reagovat na změnu tempa, rytmu a dynamiky. Taneční pohyb rozvíjí a oživuje smysl pro rytmus, který působí na veškeré hudební citění dětí. Měli bychom vidět u dětí radost z pohybu. Pohyb s hudebním doprovodem využíváme u pohybových činností, jako například u rozehrátí (chůze, běh, poskoky, chůze ve výponu, v dřepu) za doprovodu hudebního nástroje, či písničky, dle oblíbenosti dětí. Zahrnuje pravidelné střídání, znázorňuje pohybem určitý děj, osobu, zvíře, je dobré využívat hudební kontrasty. Můžeme zařadit tanec medvěda, tanec myši, tanec ptáků, ptačí rozhovory, rozhovor rozzlobeného „dědka“ s „babkou“, tanec hádajících se trhovkyň.

Lidové taneční hry

- Pod tuto oblast spadají nejrůznější tanečky spojené s písní, jako například Kolo, kolo, Uvíváme věneček, Pásla ovečky, Zlatá brána, Chodí pešek o kolo.....

4. 2. 1. 3 Využití výtvarných prvků k dramatizaci písně

Výtvarné činnosti jsou velice kreativní. Zařazujeme vlastnoručně vyrobené kostýmy, doplňky ke kostýmům, rekvizity, nejrůznější dětské kresby k danému tématu. Jistě se všichni shodneme, že výtvarný projev k dramatizaci neodmyslitelně patří. Pomáhá navodit vhodnou atmosféru, kterou v danou chvíli potřebujeme. Mějme neustále na paměti, že rozvíjíme výtvarné cítění, fantazii, představivost a kreativitu, které napomáhají, aby se děti na scéně cítily přirozeně a uvolněně.

Kostým

Je oblečení, které charakterizuje danou roli. Měli bychom přesně vystihnout kostým pro roli. Má za úkol navodit správnou atmosféru a upevnit osobitý projev dítěte.

Rekvizity a kulisy

Rekvizity a kulisy nám napomáhají, abychom se mohli plně vcítit do děje. Rekvizitu dělíme na konkrétní a zástupnou. Konkrétní (hrnce, pokličky, ovoce, zelenina, svíčky). Zástupná (koruna pro mravenčí královnu, elipsa z lana apod.). Rekvizity a kulisy by měly být co nejefektivnější. Musí zaujmout na první pohled.

Scéna

Scéna by měla být dostatečně připravená a měli bychom z ní cítit příjemnou a pohodovou atmosféru. Přímo na scéně mohou samy děti tvořit postojem živé obrazy (stromy, vítr, bránu, houby apod.).

Světlo

Světlem můžeme efektivně zpestřit atmosféru. Klidnou atmosféru navodíme pomocí svíček, či přítmi. Nebo naopak divokou atmosféru navodíme pomocí baterek nebo svítících náramků.

4. 2. 1. 4 Mluvené slovo v dramatinaci písni

Mluvené slovo v dramatinaci písni řadíme pod melodram. Pro melodram je typické, že současně s mluveným slovem zní hudba. Tím rozumíme spojení slova a hudby. „*Ta pomocí melodie, rytmu, tempa, dynamiky, nástrojové barvy a dalších svých prostředků dokresluje prostředí, atmosféru a děj recitované složky melodramu.*“⁽¹³⁾ Důležitou součástí melodramu je zvukomalebnost, na které velice záleží. Jestli se rozhodneme zapojit melodram do činností, je doporučeno zpěv utlumit, kvůli porozumění recitaci, dokonce je vhodné přejít na brumendo. Doporučené nástroje k melodramu jsou buben, činely, rolničky, dřívka, metalofon a flétna. Není podmínkou, že musejí hrát všechny nástroje. „*Pro melodram platí, že v hudbě i recitovanému slovu se významně uplatňují principy opakování, kontrastu a gradace.*“⁽¹⁴⁾

Zapojíme-li mluvené slovo do dramatinace písni, určitě to písni obohatí a zpestří. Melodram se u nás objevil v osmnáctém století. Jako první s námětem melodramu přišel Jean Jacques Rousseau. První melodický melodram vytvořil Antonín Benda. A moderní nejznámější koncertní melodram známe od Zdeňka Fibicha (Štědrý večer nebo Vodník). Melodram dělíme na scénický (drama doprovázené orchestrem) a koncertní (klavír a recitace). Do melodramu řadíme operetu, jež je předchůdkyní muzikálu. Opereta je hudebně dramatický útvar, kde se střídá zábavná hudba a zpěv s mluveným slovem. Aby se nám melodram povedl, musíme jako základ naučit děti výborně recitovat říkadla, básničky či pranostiky. Dbáme na správnou artikulaci a dýchání. Děti musí říkadla znát na výbornou a umět s říkadlem, či básní pracovat.

¹³ Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-zpíváme mamince-díl 2*, Hradec Králové: Tandem 2005. str. 43

¹⁴ Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-zpíváme mamince-díl 2*, Hradec Králové: Tandem 2005. str. 44

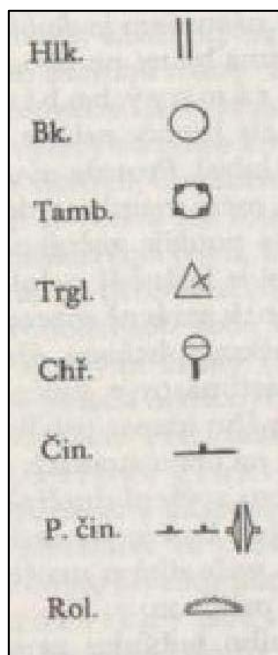
Rozvíjejí dětský projev, skupinově i jednotlivě. Říkadla se učíme ozvěnou, nejprve učitelka, poté děti. S říkadlem si můžeme nejrůzněji hrát a zabarvovat jej. Můžeme vyslovovat potichu, hlasitě, smutně, vesele, pomalu, rychle nebo neříkat domluvené slovo. Říkadlo je nenáročný verš. Často používá citoslovce a nelogismy. Básničky jdou velmi dobře rytmitizovat. Časté střídání přízvučných a nepřízvučných slabik. Zapojujeme lidová říkadla (základ folklóru), či umělá říkadla (základní žánr od minulosti po současnost). Obě dvě varianty mají mnoho uplatnění. Využívají je matky, když si hrají s dětmi (Paci paci pacičky, Takhle jedou páni) nebo hádanky (Leze, leze po železe, nedá pokoj, až tam vleze). Zapojujeme říkadlo s pohybem (Chodí pešek o kolo, Kolo, kolo mlýnský). Nezapomínejme na rozpočítávadla (Plave mýdlo po Vltavě, En-ten-týky, dva špalíky) a na pranostiky. Učitelka by si měla dávat velký pozor na vhodně zvolené verše a hudbu. Vše se musí prolínat a navazovat na sebe.

4. 2. 1. 5 Využití instrumentálních prostředků k vyjádření obsahu písně.

Rozvíjíme dětskou tvořivost a fantazii. Všechny tyto činnosti rozvíjíme prožitkem. Dětem dáváme možnost, aby samy charakterizovaly nástrojem pohádkovou postavu, náladu, zvíře, napětí, klidnou atmosféru. Můžeme se ptát, jaký nástroj vybereme na pochod vojáků, na tanec víl, na smutného krále, protivnou zlou čarodějnici nebo veselou princeznu. Děti mohou sedět v kruhu, jeden si vybere kamaráda a pokusí se o rozhovor s ozvučnými dřívky. Poté se pokusíme zahrát rozhovor pantomimicky. Další dvojice se pokusí zahrát první smutného krále a ten druhý má za úkol nástrojem dle vlastního výběru rozveselit krále. Obsah písně nám mohou vyjádřit tyto instrumenty, které se využívají nejčastěji ve 2/4 taktu, či 3/4 taktu.

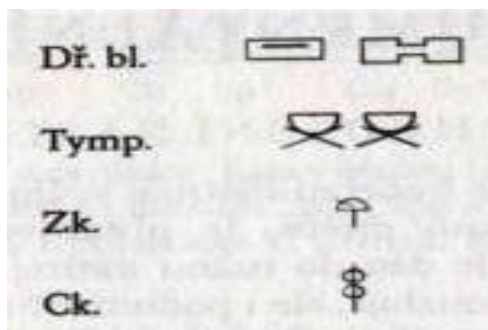
Bicí rytmičké nástroje:

- Hůlky
- Bubínek
- Tamburína
- Triangl
- Chřestidlo
- Činel hraný paličkou
- Prstové činelky
- Rolničky

Obrázek č. 1 – Bicí rytmičké nástroje. (Zezula 1987)

- Dřevěný blok
- Tympány
- Zvonek
- Cinkadlo

Obrázek č. 2 – Bicí rytmičké nástroje. (Zezula 1987)

Bicí melodické nástroje

- Zvonkohra sopránová ZS
- Zvonkohra altová ZA
- Metalofon altový MA
- Metalofon sopránový MS
- Xylofon sopránový XS
- Xylofon altový XA

Dále zařazujeme nejrozumnější ozvučné pomůcky a hru na tělo

- Plechovka
- Sklenice
- Guma
- Plněné lahve s pískem, mákem, rýží

Nejpoužívanější instrumentální nástroje v mateřské škole.

a) Hůlky (ozvučná dřívka)

Přidáváme, když potřebujeme udržet pravidelný rytmus. Například, když datel ťuká do stromu, klepání na dveře, padají kapky nebo padající ořechy. Hůlky jsou dřevěné, hladké a lehce se drží. Jsou dobré na improvizaci.

b) Bubínek

Nejjednodušší a dětem nejbližší bicí nástroj. Používáme různé velikosti. Blána, která může být z umělé hmoty či kůže, je na kruhovém rámu. „Protože zvuk se tvoří rozechvíváním blány, řadíme bubínek typem mezi membranofony.“⁽¹⁵⁾ Dáme-li dítěti ruční bubínek, dbáme na to, aby ho držel v levé ruce svisle dolů a bříšky prstů nebo plstěnou paličkou udával údery v okrajové části blány. Bubínek vydává hluboké tóny. Bubínkem ztvárníme příchod medvěda, slona, velké opice nebo vojáků. Bubínek můžeme použít, nastane-li nějaké drama, smutek, bouřka, dupání ježka a nebezpečí.

c) Triangl

Triangl má trojúhelníkový tvar. Je zavěšený na tenkém provázku. Na triangl hrajeme správně tak že, si provázek obtočíme kolem levé ruky a pravá ruka rozezní triangl úhozy do vodorovné nebo boční strany. Triangl nejčastěji použijeme, nastane-li nějaké překvapení. Mohl by vyjadřovat příchod zimy, trpaslíků nebo tanec víl, princezen i let ptáků. Triangl nám může pomoci při zahájení pohádky nebo u navození atmosféry kouzel (Arabely prsten). Používá se nejčastěji místo zvonečku. Má vysoký tón. Když zavřeme oči a představíme si něco, naše myšlenky myslí jen na pěkné a kouzelné věci.

d) Hra na tělo

Do hry na tělo zapojujeme dupání, podupy, tleskání, pleskání o hřbet ruky, stehna a o zem, poskoky, mušli, pohyby prstů a dlaní. Podupy mohou vyjadřovat medvěda, slona, mamuta, vojáka i bouřku. Pleskáním ztvárníme slabý déšť, tikání hodin nebo padání kapek. Tleskáním vyjádříme déšť, dusot koní a ozvěnu. Mušle nám vznikne tak, že spojíme prsty a dlaněmi o sebe pleskáme, můžeme si představit dusot kopyt, krmení kuřátek a rozhovor žab.

¹⁵ J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987. str. 150

Příklad ze semináře Evy Jenčkové.

Jednou si pět oveček – rolničky,

postavilo domeček – bubínek.

Když přivedly berana – drhlo,

nevešel se s rohama – řehtačka.

Tenkrát ještě rovné byly - louskáček na ořechy,

ještě se mu netočily – plechovka s gumičkou.

Tak mu je ta praovečka - velký činel s plstěnou paličkou,

zatočila do kolečka – řehtačka

- Naučíme se nejdříve říkadlo s pohybem.
- Poté říkadlo s nástroji.
- Na závěr nástroje vypraví samy beze slov.

Výborné zapojení hry na tělo, jde u jednoduchého velikonočního říkadla Ben, ben, ben.

Ben, ben, ben – podupy,

všechny blechy ven – tleskání.

A vajíčka do košíčka - pleskání o stehna,

sem, sem, sem – mušle.

- Děti si mohou vymýšlet své vlastní rytmy, které mají rády.
- Vhodné zapojení pohybové i instrumentální improvizace.

4. 2. 2 Hudební pohádka

Hudební pohádka je hudebně dramatický žánr pro děti předškolního věku (od 3 do 6 let). V hudební pohádce bývá hudba prokládána vyprávěním, dramatickým výstupem nebo slovo a hudba současně znějí na způsob melodramu (to je skladba, ve které je místo zpěvu použita recitace za doprovodu hudby). Hlavní výchovné hodnoty jsou dány složkami textovými, hudebními, interpretačními a dramatickými. Základní funkcí je nést určitou dějovou linii, přizpůsobit dětem hudbu, správně je motivovat k hudebním aktivitám, vyložit dětem základní hudební jevy. Vše, co se vztahuje k hudbě i s jejími vyjadřovacími prostředky (melodií, malebností a rytmem) postihuje dějové linie a tím získává moc nad celkovou kompoziční skladbou hudební pohádky. (Jenčková 2000) Tímto se značně odlišuje od ostatních útvarů s pohádkovým motivem. Samozřejmě, že hudební pohádka v dětech probouzí a rozvíjí hudební aktivity, představivost, fantazii, určitý cit pro dramaticko, hudební myšlení a muzikálnost. Do hudební pohádky můžeme zařadit a propojit všechny činnosti pěvecké spolu s dramatickými, výtvarnými, pohybovými i jazykovými. Náročnost pohádky by neměla být vysoká, pokud ji hrají samy děti.

4. 2. 3 Besídka

Besídka je vystoupení, jež umožňuje dát dětem příležitost ověřit si a vyzkoušet hudební schopnosti a dovednosti v zážitkových situacích. Nejvhodnější příležitosti k besídce jsou jednotlivé svátky v roce (Vánoce, Velikonoce), či jiné události (vítání nových dětí, loučení se školáky, Svátek matek, Den země, vítání jara, léta, podzimu i zimy). Zapojujeme vše z tematických celků, činnosti hudební, literární, výtvarné a dramatické. Velice záleží na vhodně zvoleném repertoáru. Nezapomínejme na zařazení a střídání písní s veršem, pohybovou hrou s hudbou, drobnou scénkou. Vystoupení výrazně zpestří i instrumentální hra. Výzdoba místnosti je velice důležitá a pomáhá navodit správnou atmosféru, používáme výhradně obrázky od dětí. Určitě je dobré si nechat dostatečný čas pro nácvik. Vše co zazní z úst dětí, by mělo být co nejpřímější a nejpřirozenější. Veškeré prvky, které do programu zapojíme, musí respektovat dětskou mentalitu. Vysvětlíme dětem, proč besídku budeme absolvovat.

Délka vystoupení by měla trvat maximálně 20 až 30 minut, přičemž délku přizpůsobujeme dle věku dítěte, rozhodně děti nepřetěžujeme. Dáváme velký důraz na střídání žánrů. Využíváme dětské muzické aktivity (hudební, dramatické, kreativní, tvořivé, výtvarné a řečové aktivity) s kombinací sólových a skupinových vystoupení.

Do programu zařazujeme nejrůznější říkadla, hádanky, popěvky, dětské a lidové písně, sólové písně, kánony, pohybové hry, tance, dramatizace písní, hudební pohádky, dětské muzikály, zapojujeme i výsledky dětské kreativity. Je dobré po besídce obdarovat rodiče malým, vlastnoručně vyrobeným dárkem. Velmi motivační je zapojení učitelky do programu, například malou rolí. Díky roli, kterou na sebe převezme učitelka, dítě cítí partnerskou spolupráci a důvěru v učitelce. Učitelka v případě potřeby může nenásilně zasáhnout. Při programu se nebojíme zapojit publikum do děje besídky. Samy děti mohou pokládat nejrůznější hádanky, otázky, zpívat společně písně, rozdat do publika doprovodné nástroje. Besídka by měla mít krátký poutavý název.

Téma besídek mě velice zaujalo, a proto jsem se ptala učitelek mateřských škol ve svém okolí s dlouholetou praxí na jejich vlastní názor, co se týče besídek. Mezi učitelkami nácvik besídek nepatří k oblíbeným činnostem. Některé učitelky v mateřských školách besídku odsuzují, z toho důvodu, že to je pro děti stresující záležitost. Trendem dnešní doby je, že učitelky raději uspořádají hravé odpoledne. Rodiče přijdou s dětmi, učitelky rodičům udělají kávu, či čaj a mají pro ně připravené činnosti. Většinou rodiče s dětmi něco vyrábějí. Společně si vyrobí výrobek a odcházejí do svých domovů. Celá akce je samozřejmě nepovinná. Mně osobně se velice líbí, že rodiče společně s dětmi vyrábějí (pomáhají si, vzájemně komunikují a vědí, že tu je jeden pro druhého). Jsem ráda, když si na své dítě rodič udělá čas a věnuje se jen a jen jemu. V dnešní době vidíme jen zřídka, aby si rodiče s dětmi vyráběli, četli si, vyprávěli, zpívali nebo aby si zdramatizovali pohádku, básničku či písničku. Z tohoto pohledu se mi hravé odpoledne líbí. Z druhého pohledu se mi nelíbí, nízká účast rodičů. Jelikož celá akce je nepovinná, většina rodičů se nezúčastňuje z důvodu pracovní vytíženosti. Dokonce jsem byla svědkem toho, že učitelky nachystaly program a ze zapsaných osmadvaceti dětí se zúčastnili čtyři rodiče, což mi přijde až neuvěřitelné. Z tohoto důvodu bych hravé odpoledne zapojovala maximálně dvakrát do roka.

Já osobně a několik dalších učitelek máme názor takový, že besídky by se měly zařazovat do programu pouze tehdy, jsou-li dodržovány určité zásady. Zařazujeme do besídky takové činnosti, které děláme běžně. V řízené činnosti se naučíme vánoční básničku a hned ji můžeme použít při besídce. Děti nemají pocit násilného učení. Každé dítě je jiné a podle jeho věkových a individuálních možností mu vybíráme takové činnosti, které zvládne. Rozhodně nikdy nikoho nestresujeme, neponižujeme a neurážíme. Vždyť děti se moc těší, až budou moci ukázat rodičům secvičené divadlo, báseň, či píseň. Každý rodič se přijde rád podívat na své dítě. Ještě jsem se nesečkala, aby někdo z rodiny na besídku nedorazil a nedával podporu svému dítěti. Když si dítě najednou z ničeho nic rozmyslí, že nepůjde danou činnost dělat, necháme ho u maminky, ať se spolu dívají. Besídka nemá za účel stresovat a strašit děti, ale rozvíjet prožitek v zážitkových situacích a dokázat sám sobě „já to zvládnu“. Ukážeme i okolí, že školka není „hlídárna“ dětí, ale je to prostředí, ve kterém se děti rády učí novým věcem.

4. 2. 3. 1 Cíle besídky

- Rozvíjet vzájemnou spolupráci dětí v estetické činnosti.
- Rozvíjet prožitek v zážitkových situacích.
- Vytvořit prostředí pro sebehodnocení = vytváření zpětné vazby mezi dětmi a učitelkou.
- Pro učitelku je besídka zpětnou vazbou.
- Navodit dětem atmosféru, ve které budou co nejpřirozenější.
- Sdílení hudebně dramatického zážitku s rodiči
- Umožnit dětem zážitek z veřejného vystoupení

4. 3 Různé modelové hry, které můžeme zapojit do hudebně-dramatických činností: hudebně dramatické výchovy.

Ztracená písnička

-Zazpíváme část písně a děti mají za úkol ji dokončit. Rozvoj improvizace a fantazie. Tato činnost patří k velmi oblíbeným.

Kdo jsem?

- Hráč si vymyslí nějakou postavu z písničky, předvede ji pantomimicky, po chvíli na pokyn učitele nastoupí druhý hráč, ten předvede též nějakou postavu, připojí se třetí, čtvrtý, pátý. Učitelka vybere jedno dítě jako čaroděje, ten všechny začaruje v sochy a vyfotografuje všechny kromě jednoho. Zbylého hráče máme za úkol odhalit a zazpívat si jeho písničku.

Kufr

- Hráč předvede celý děj písně. Ostatní hádají. Až píseň uhodnou, celou píseň si zazpíváme, předvedeme a nakonec ji všichni společně zobrazíme do živých obrazů. Nezapomeneme se vyfotografovat.

Štronzo

-Pohybujeme se na předem domluvenou píseň po herně. Jakmile zazní předem určený signál, okamžitě se zastavíme a hledáme nejbližší oči, které jsou v dosahu. Pozorně si je prohlédneme. Nakonec si budeme povídat v komunitním kruhu, jaké oči jsme viděli, na co asi myslely nebo jak se nám líbily.

Kamera

-Zvolíme jednoho kameramana, který natáčí koncert. Jedna skupina zpívá píseň a druhá ji předvádí. Skupiny se střídají.

Stínové divadlo

-Za nasvícenou plentou si můžeme s loutkami zahrát stínové divadlo. Dětem můžeme pustit dětský muzikál, lidovou nebo umělou píseň či vážnou hudbu, kterou už slyšely. Děti budou mít za úkol zahrát s loutkami děj skladby.

Obměna

-Děti rozdělíme do tří skupin. První skupinka zahraje kousek děje písničky, po chvíli se hra zastaví a vystřídá je druhá skupina. To samé se později opakuje i se třetí skupinou. Hra se může opakovat od první skupiny. Při střídání je všechno zachováno, mimika, gesta a postoj, jen děj se stále rozvíjí. Nejvhodnějšími písněmi jsou: Když jsem já sloužil to první léto, Pásla ovečky v zeleném háječku. Dračí trampoty, Proč? Houbičková rozcvička, Já jsem muzikant, Housenka a Sváteční Rock and Roll.

Upoutávka

-Podle CD nahrávky Já mám koně vymyslíme upoutávku: Já mám koně pantomimicky, výtvarně, slovně.

Modelové hry rozvíjejí soustředění, představivost, sociální odolnost, schopnost sebepoznání a prosazení, řeč a komunikativnost. Učíme děti ke spolupráci a motivujeme

je k prosociálnosti. Hra dává dětem radost, učí porozumět světu a vrstevníkům, ale hlavně přispívá k osobnostnímu rozvoji.⁽¹⁶⁾

5 PEDAGOGICKÉ ZÁSADY V HUDEBNĚ DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ

Pedagogické zásady jsou důležité v každé výchově nebo činnosti. Už před mnoha lety Jan Ámos Komenský sepsal tyto zásady. Snažil se ze škol odstranit mechanické slovní vědomosti bez znalosti věcí a jejich podstaty, proto zastával názor, že žák by se měl učit pojmům z věcí vnímatelných smysly. Učení musí být názorné a užívat při učení co nejvíce příkladů. Získání vzdělání má být snadné, zajímavé a musí sledovat výchovný cíl. Vedle učení je třeba také vychovávat a probouzet cit i vůli. Vyučování má postupovat od známého k neznámému a od jednoduchého ke složitějšímu. Vyučování musí být veřejné, přístupné všem dětem a mládeži bez rozdílu původu a pohlaví. Vzdělání se má dostat ke každému zdarma. Velký důraz kladl také na výcvik tělesných schopností a řemeslných dovedností. Z těchto důvodů stanovil tyto pedagogické zásady, které využíváme dodnes. Názornost, cílevědomost, jednotnost, důslednost, přiměřenost, vědomost, aktivnost, poslušnost, soustavnost, trvalost, spojení kolektivní výchovy a individuální péče jsou zásady J.A. Komenského.

V dnešním tisíciletí už existují rozsáhlejší pedagogické zásady, které by měl využívat a mít na paměti každý dobrý pedagog. Eva Svobodová rozvedla Komenského zásady, takto:

¹⁶ Zdeněk Šimanovský. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. Praha : Portál, 1998. str. 1 - 25

Pedagogické zásady podle Mgr. Evy Svobodové:

„Úcta ke každému člověku, demokratický vztah mezi učitelem a dítětem, opora o kladné rysy dítěte, přiměřenost (ohled na věkové a individuální zvláštnosti), aktivita dětí, názornost, trvalost, soustavnost a postupnost, cílevědomost, vědeckost, spojení výchovy se životem, jednotnost výchovného působení (spolupráce všech vychovatelů)“.

17

Pozitivního výsledku při působení na dítě můžeme dosáhnout pouze při dodržení všech zásad. Nedodržíme-li některou z těchto zásad nebo některou zásadu vynecháme, dosáhneme pravého opaku. Dítě si snadno může vytvořit značný odpor k vnímání estetické nebo umělecké tvořivosti. A naše další působení na dítě bude polehčující.

5.1 Zásada přiměřenosti v hudebně dramatické výchově

Na zásadu přiměřenosti by neměl žádný pedagog zapomínat. Zásada přiměřenosti v hudebně dramatické výchově má vystihovat, aby pedagogové při každé činnosti zvažovali věk a schopnosti dětí, individuální přístup k dětem, přidělování rolí s důsledným respektováním mentality a verbálních i pohybových schopností dítěte. Nemůžeme chtít po tříletém dítěti, aby nám zahrálo hlavní roli, zpívalo sólo či něco podobného. Měli bychom mít neustále na paměti, že každý jsme jiný, tedy každý z nás potřebuje odlišný způsob komunikace a jednání. Děti nepřetěžujeme, nestresujeme úkoly, na které nejsou připraveny. Tímto způsobem bychom mohli dětem jakoukoli činnost znechutit! Vždy s rozvahou promýšlíme náročnost textu, již chceme preferovat, zvolíme příběh přiměřený k věku dětí, důsledně zvážíme náročnost rytmických, pohybových, instrumentálních, pěveckých činností v rozměru skutečnosti. Velký důraz dáváme na citové založení každého jedince.

¹⁷ Eva Svobodová. Skripta obsah a formy předškolního vzdělávání. PF JČU, 2007

5. 2 Zásada návaznosti

Všichni dobře víme, že vždy navazujeme na již zvládnuté činnosti, které děti dobře znají a s přehledem umí. Spojení nové činnosti se starší činností. Pokud je v příběhu nabídnuta klidná chůze nebo pochod či jednoduché poskoky, stěží zvládnou tanec a náročnější pohybové činnosti.

5. 3 Zásada postupu od nejjednoduššího ke složitějšímu

Tyto dvě zásady na sebe neodmyslitelně navazují. Hlavním úkolem pedagogů je, aby postupovali krok po kroku. Od jednoduchého monologu přejdeme k dialogu, poté k dialogu s pohybem až nakonec přejdeme na dialog s pohybem a mimikou. Můžeme začít jednoduchým říkadlem, či písničkou, které se rozšíří na písničku s pohybem a vše doladí písnička s pohybem a mimikou. Jakmile vše zvládneme, postupně přidáváme pohyb na scéně, práce s rekvizitami, s rytmickými a melodickými nástroji.

6. OSOBNOST UČITELKY HUDEBNĚ DRAMATICKÉ VÝCHOVY

Všichni jistě musíme souhlasit, že učitelka by měla mít pozitivní vztah a profesionální přístup k dětem (pedagogický takt a velmi dobrý postřeh). Nejzákladnějším předpokladem pro úspěšnou práci v hudebně dramatické výchově je tvořivost. Učitelka hudebně dramatické výchovy by měla umět v pravou chvíli

zareagovat na danou situaci, motivovat a rozvíjet jejich tvořivou činnost. Měla by vědět jak u dětí rozvíjet představivost, fantazii, hravost, cit pro rytmus a hudbu. Učitelka jistě musí umět komunikovat, její komunikační dovednosti by měly být na nejvyšší úrovni, umět se srozumitelně vyjadřovat a správně artikulovat. Každý pedagog by měl vědět, jak naslouchat a empaticky vnímat pocity dětí (umět se vcítit do pocitu dětí). Učitelka hudebně dramatické výchovy v mateřské škole nechává za sebe promlouvat svou vynalézavost při hledání nového podnětu pro hudebně dramatickou výchovu.

Je tolerantní, respektuje potřeby dětí a je schopna se jim přizpůsobit.

Učitelce by neměly chybět znalosti a dovednosti z oblasti hudebně dramatické výchovy (znát základní teorie dramatu a hudebního odvětví). Pedagogové by se měli neustále vzdělávat. V dnešní době je nabídka nejrůznějších kursů velice hojná a dostupná každému, kdo má zájem se vzdělávat dále. Vztah učitelky a žáka a naopak, je založen na spolupráci a vzájemné důvěře. Učitelka jen naslouchá, nikdy nepředává hotové informace (docílíme toho, aby se dítě naplno vcítilo do role a hledalo řešení, jež se samozřejmě využije. Ke skupině i jednotlivcům přistupuje demokratickým stylem (rovnoprávně diskutuje, výkon bývá trvalý a kvalitní, vztahy jsou přátelské, povzbuzuje zájem o práci, ochotu pracovat samostatně bez dozoru. (Bečvářová. 2004)

6.1 Příprava učitele v hudebně dramatické výchově

Příprava učitele v hudebně dramatické výchově má tři základní prvky.

a) Přípravné práce (Bečvářová. 2004)

Učitelka by měla znát potřeby své skupiny, vytyčit si pro ně dostačující konkrétní cíle. Správně zvolit metodu, techniku, námět a téma. Rozhodně musí respektovat individuální a věkové zvláštnosti dětí. Předem si promyslí, jak dětem dané téma sdělí (vyprávěním, předčítáním z knihy nebo poskytne jen útržky z příběhu). V úvodní části zapojujeme rozehrávající část (honičky,

improvizace v pohybu), dále část na soustředěnost (rytmické a deklamační hry, Kymovi hry) a uvolňovací část (leh, sed). Poté přichází hlavní náplň a to hudebně dramatický program. Program nemá trvat déle jak čtyřicet minut. u starších dětí, mladším dětem postačí deset až dvacet minut programu.

b) Činnost učitele v průběhu lekce (Bečvářová. 2004)

Sestavíme přípravu, která je promyšlená, je to jen malý krok k úspěchu. Nejdůležitější je realizace a prožitek dětí z činnosti.

c) Hodnocení (Bečvářová. 2004)

Při hodnocení hudebně dramatické výchovy není nikde vymezené, „co je správně a co špatně, co se smí a co ne“. Je dobré, když při hodnocení výstupu použijeme zjišťovací otázky. Spolupracovala skupina při výstupu? Dosáhli jsme cílů, které jsme vytyčili? Jsou hráči schopni naslouchat a soustředit se? Rozvíjí se jejich verbální, hudební a pohybová schopnost? Mají děti radost z dané činnosti? Komunikují hráči mezi sebou? Tyto otázky jsou pomocníkem, jak zhodnotit představení.

7 PRAKTICKÁ ČÁST

7.1 Cíl praktické části

Cílem mé praktické části je vytvořit vlastní program pro hudebně dramatickou výchovu a zrealizovat jej a natočit v mateřské škole na DVD. Dále si ověřit dětskou aktivitu a soustředěnost při hudebně dramatickém projektu a vytvořit vlastní scénář programu.

7.2 Popis programu

Program jsem realizovala v Mateřské škole Nerudova v Českých Budějovicích a je určen dětem předškolního věku (od 3 do 7 let). Hudebně dramatický výstup jsem pojmenovala „Kouzelný les“. Celý program se odehrával v herně školky. Výstupu se zúčastnilo deset dětí: Žanetka (4), Simonka (4), Jůlinka (7), Martínek (5), Mareček (6), Šimon (6), Ivonka (5), Adámek (6), Anička (6) a Anetka (6). Dětem jsem připravila sedáky na sezení do půlkruhu. Mezi dětmi a učitelkou stál kouzelný les s houbami, stromy a ptáky. Program trval asi 40 minut. Komunikovala jsem s dětmi a zapojovala je do děje příběhu. Celý výstup jsem pojala jako řízenou činnost, při které si děti neuvědomovaly, že prováděly např. dechové cvičení a rozezpívání. Všechny činnosti probíhaly v klidné atmosféře a byly motivovány humornou formou. Vtipnou a hravou formou se děti naučily píseň Houby, zdramatizovaly ji a zahrály si ji na Orffovy nástroje. Nakonec jsme se naučily pohybovou rozcvičku.

Program se odehrává v „Kouzelném lese v němž obyvatelé lesa řeší nejrůznější nástrahy a překvapení. Výstupem provází učitelka v roli vypravěče, který přechází z jedné role do druhé. Hlavními postavami jsou Víla Františka, Zaječí maminka, Velká muchomůrka a Malý ptáček. Program jsem hrála úplně poprvé.

7.2.1 Cíle programu „Kouzelný les“

- rozvíjet vzájemnou spolupráci dětí v estetické výchově
- rozvíjet prožitek zážitkových situacích
- navodit dětem příjemnou atmosféru lesa
- zapojit do programu dechové cvičení, rozezpívání, nácvik písně, dramatizaci písně a pohyb
- ukázat dětem, jak vzniká píseň
- uvědomit si hodnoty postavení (maminka se bojí o své zajíčky)
- rozvíjet prosociálnost
- dát prostor pro improvizaci
- komunikovat s dětmi
- dát prostor pro vyřešení problému (umět ho vyřešit)
- rozvíjet dětskou tvořivost a fantazii
- zapojit v programu pohyb

7. 2. 2 Pomůcky, scéna a kostýmy k programu „Kouzelný les“

Pomůcky: stromy, krepový papír zelený, krepový papír hnědý, houby, ptáci, zvoneček, košík, klobouk, čepičky (zajíce a ptáčka), CD nahrávka s „houbičkovou rozevičkou“, ozvučná dřívka a vajíčka, klobouky pro houbičky, materiál na lepení notiček.

Scéna: Celý program se odehrával v herně, jenž byla vyzdobena tak, aby každý poznal, že jsme v lese (záleží na kreativitě učitelky). Děti seděly v půlkruhu na přichystaných „polštářích“, před nimi stál les z dřevěných stromů a hub a za lesem stála učitelka v roli vypravěče, která měnila role.

Kostýmy: Učitelka měnila role pomocí čepičky Zaječí maminky, velkého krásného klobouku pro Muchomůrku a ptačí čepičky v roli Malého ptáčka.

Děti měly na hlavách malé kloboučky pro ztvárnění Malých muchomůrek. Dále si děti mohly vyzkoušet kostým houbaře, který měl houbařský klobouk a proutěný košík.

7. 2. 3 Scénář „Kouzelný les“

Víla Františka (loutka): (Vypravěč ,tedy víla, sedí naproti dětem, představí se a vezme děti do lesa.)

„Ahoj Děti, vítám Vás v našem kouzelném lese. Já jsem lesní víla Františka a tuze dobře se mi tady líbí. Vidíte ten les?“ (Ukáže prstem na les.) „Dostala jsem takový nápad, co kdybyste se se mnou šli projít po tom našem kouzelném lese.“ „ Chtěli byste?“

Děti: (*Děti vstanou ze svých míst a začnou se procházet po Kouzelném lese, pohybují se po celé herně.*)

Víla Františka: „Kamarádi, víte, kdo všechno a hlavně co, patří do lesa?“

Děti: (*chodí po lese a odpovídají na otázky*)

Víla Františka: (*promění děti v stromy*)

Víla Františka: „Tak a já nás všechny v ty stromy proměním.“ (*začne čarovat rukama*) „Číry míry, rudé blesky, ať jsou z nás krásné smrčky.“ (*chodí po prostoru a dává dětem do rukou zelený krepák jako větve stromů*)

Děti: (*si berou do rukou zelený fáborky jako větve stromů a najdou si své místo, kde se postaví*)

Vypravěč: „Stromy už jsou celé rozlámané po tom neustálém stání v pozoru a je čas trošku se protáhnout.“ „Vytáhly se na špičky“.

Děti: *(Vytahují se na špičkách do výšky.)*

Vypravěč: „Když najednou se stromy začal pohupovat vítr Cyril.“ „Kýval s nimi ze strany na stranu“.

Děti: *(Dělají úklony z jedné strany na druhou.)*

Vypravěč: „Jakmile se vítr uklidnil, začal si pohrávat s větvemi stromů.“

Děti: *(Děti se rovně postaví, natáhnou ruce s fáborky před sebe a začnou do nich foukat. Foukají krátce, dlouze, silně i slabě.)*

Vypravěč: „Každý stromeček se posadí na své místo.“ *(Víla jde po půlkruhu a ukazuje, kam se mají děti posadit.)*

Děti: *(Každé dítě se posadí na své místo.)*

Víla Františka: „Najednou, kde se vzala, tu se vzala, zaječí maminka. *(Vypravěč odloží loutku víly a vezme si na sebe čepičku zajíce, jako zaječí maminka.)*

Děti: *(Sedí v půlkruhu.)*

Zaječí maminka: „Hledám své zajíčky, neviděl jste je někdo?“ *(Ptá se dětí a jde k nim.)*

Děti: *(Odpovědí zaječí mamince.)*

Zaječí maminka: „A už je vidím *(ukáže prstem)*, zajícci zastříhali ušima a opět byli pryč.“ *(Předvede cvik z dětské jógy - dobré dechové cvičení.)* „Pojďte si to zkusit se mnou.“

Děti: *(Zacvičí si cvik s maminkou.)*

Víla Františka: „Jakmile měla maminka všechny své zajíčky pohromadě, všichni si společně zaspívali písničku.“

Děti: *(Děti se posadí na své místo.)*

Zaječí maminka: „ To bychom si mohli společně zazpívat, Šel zajíček brázdou, měl kapsičku prázdnou.“

Zaječí maminka: *(Zaječí maminka jde ke klavíru a začne rozezpívat své zajíčky. První zpívá maminka, poté zajícci. Maminka své zajíčky rozezpívává od tóniny C-dur, D-dur, E-dur, F-dur, E-dur, D-dur a C-dur na slova: Šel zajíček brázdou, měl kapsičku prázdnou).*

Děti: *(Zazpívají podle zaječí maminky).*

Zaječí maminka: *(Sundá si čepeček).*

Vypravěč: *(Vezme si do rukou loutku víly Františky).*

Víla Františka: „Zajícci najednou všichni do jednoho zpozorněli a jen poslouchali hlasy, které slyšely z dálky.“

Děti: *(Pozorně poslouchají, jestli něco náhodou neuslyší).*

Víla Františka: „Slyšíte něco?“

Děti: *(Odpovědí).*

Víla Františka: „Tak se pohodlně usad'te a já Vám ten příběh povím.“

Víla Františka: *(Začne vyprávět příběh).*

Víla Františka: „Hádaly se houby, hádaly se v lese. *(Ukazuje, kde a jak se houby hádaly).*

Kterou z nich si houbař v košíku odnese. *(Poukazuje na muchomůrky červené)*

A už kráčí v mechu, houbař kudrnatý. *(Vezme si na sebe klobouk a do rukou proutěný košík a kráčí lesem.)*

Nevzal ani jednu, byly jedovatý. *(Mávl nad nimi rukou a odešel.)*

Víla Františka: „A tento příběh má i svou písničku, tak se pěkně usad'te, já Vám ji zazpívám.“

HOUBY

(mazurka)

1. Há-da - ly se hou-by, há - da - ly se v le - se,
kte-rou z nich si hou-bař v ko - ší - ku od - ne - se.

MEZIHRA (DOHRA)

2. A už kráčí v mechu
houbař kudrnatý,
nevzal ani jednu -
byly jedovatý.

Obrázek č. 3 - píseň houby – autorka Marie Kružíková

Víla Františka: *(Se promění v Muchomůrku červenou tím, že si na hlavu nasadí klobouk muchomůrky a zazpívá píseň „Houby“.)*

Děti: (Poslouchají píseň a promění se v malé houbičky nasazením malého kloboučku muchomůrky.)

Velká Muchomůrka: *(začne učit malé muchomůrky ozvěnou píseň a poté si ji zazpívají všichni společně. Jakmile jsou muchomůrky seznámeny s písni, rozdá role: houbaře, hádajících muchomůrek a houbičkové kapely. Je na Muchomůrce kolik vybere členů.)*

Velká Muchomůrka: „Kdo by chtěl hrát houbaře a kdo v hudební kapele?“

Děti: *(Hlásí se do jednotlivých rolí.)*

Houbař: *(Nasadí si klobouk na hlavu a vezme si do rukou proutěný košík.)*

Houbičková kapela: *(Muchomůrka rozdá houbičkám ozvučná dřívka i ozvučná vajíčka a ukáže jim, jak budou hrát.)*

Houby v lese: *(Rozmístí se po lese)*

Velká Muchomůrka: „Tak. Každý ví, co má dělat a teď si můžeme písničku zazpívat a zahrát“

Velká Muchomůrka: *(Doprovází houbičky na klavír a zpívá.)*

Houbičková kapela: *(Hrají na ozvučná dřívka i vajíčka a zpívají.)*

Houbař: *(Chodí po lese a vybírá si houby, kterou si odnese. Nakonec si žádnou nevybere.)*

Houby v lese: *(Hádají se, kterou z nich si houbař odnese.)*

Velká houba: „Musím Vás pochválit, jak vám to krásně šlo. Tak pojd'te zatleskáme si.“

Děti: *(Všichni si tleskají.)*

Velká Muchomůrka: „A kdo chce, tak se může vystřídat.“

(Celý děj se znovu opakuje.)

Děti: *(Posadí se na svá místa.)*

Velká Muchomůrka: *(Vypráví.)* „Houby se v lese hádají, kterou z nich si houbař v košíku odnese.“

Největší Muchomůrka: „Houbičky, víte, jak se vlastně houbičky hádají.“

Děti: *(Odpoví.)*

Největší Muchomůrka: „Tak pojd'te vyzkoušíme si to.“

Děti: *(Vezmou si ozvučná dřívka.)*

Největší Muchomůrka: „Pozorně poslouchejte.“ *(Vezme si ozvučná dřívka a začne hrát instrumentální improvizaci na slabiku la. Vymyslí nějaký rytmus a malé muchomůrky ho zopakují.)*

Děti: *(Opakují hraný rytmus na ozvučná dřívka po Největší Muchomůrce, říkáme a hraje si na ozvěnu.)*

Největší Muchomůrka: *(Sundá si klobouk.)*

Děti: *(Odloží ozvučná dřívka za sebe.)*

Vypravěč: *(Vezme si do rukou loutku víly Františky.)*

Víla Františka: „Když se houbičky konečně dohádaly, nastalo velké ticho. Ta největší se postavila před všechny houbičky, jednu po druhé pohládila a povídá jim.“

Vypravěč: *(Odloží loutku a vezme si klobouk pro muchomůrku.)*

Největší Muchomůrka: „Všechny hádky na světě jsou zbytečné. Vždyť jsme jedna jako druhá, všechny stejné a žádný houbař nás nebude chtít do svého košíku, protože jsme Muchomůrky červené a ty lidé v žádném případě nejedí. „Jé, proč nás nejedí?“ *(Zeptá se dětí.)* „Vy to houbičky víte?“

Děti: *(Odpoví.)*

Největší Muchomůrka: „Když budeme chtít vyřešit nějaký problém, tak co uděláme?“

Děti: *(Odpovídají co, si myslí.)*

Vypravěč: *(Sundá klobouk a vezme si do rukou loutku víly Františky.)*

Víla Františka: „Houbičky se udobřily a daly se do velkého smíchu.“

Víla Františka: „Houbičkový smích přerušil rozhovor dvou ptáčků.“ *(Dívá se dalekohledem.)* A vidím, že první ptáček prozpěvoval bravurně. *(Vypravěč zahraje na flétnu dle obr. 4.)* Ale ten druhý, ten strašně sípal. *(Zahraje improvizaci na flétnu.)* A nic mu neladilo.“ „Tak, co kdyby se šla podívat některá z vás, co se ptáčkovi stalo?“

Děti: *(Sedí na svých místech a jedna vybraná houbička se půjde zeptat ptáčka, co se mu přihodilo, že mu zpívání nejde.)*

Vypravěč: *(Schová loutku a vezme si na hlavu ptačí čepičku a bude představovat malého ptáčka.)*

Malá houbička: *(Ptá se ptáčka, co se mu přihodilo.)*

Malý ptáček: *(Odpoví smutným hláskem.)* „Ále , já jsem ještě malý ptáček, ještě neumím žádnou písničku a potřeboval bych, aby mi s tím někdo pomohl. Nevíš o někom?“

Malá houbička: *(Odpoví.)*

Malý ptáček: „A co kdyby si se šla poradit se svými kamarády, jestli byste byly tak hodné houbičky, a nějakou písničku mě naučily?“

Malá houbička: *(Jde se poradit s přáteli.)*

Děti: *(Probíhá velká porada.)*

Vypravěč: *(Odloží čepce ptáčka a nasadí si klobouk muchomůrky.)*

Největší Muchomůrka: *(Jde blíže k dětem.)* „Co jsem to slyšela? My budeme někomu pomáhat? Povězte mi, co se stalo?“

Děti: *(Odpovědí.)*

Největší Muchomůrka: „Víte co mě napadlo?“ *(Čeká na reakci dětí.)*

Děti: *(Reagují.)*

Největší Muchomůrka: *(Povídá.)* „Mám takový nápad, co kdybychom jsme mu nějakou písničku složili??? Já mám nachystáno pět linek s houslovým klíčem, který nám odemyká písničku.“

Největší Muchomůrka: *(Rozdá každé houbičce notičku.)*

Největší Muchomůrka: „A vy umístíte svou notičku někam do linek, kam budete chtít. A pak si ji zahrajeme, abychom viděli, jakou pěknou písničku jsme pro ptáčka jarabáčka složili.“

Děti: *(Jdou jeden po druhém lepit notičku na linku.)*

Největší Muchomůrka: „Tak já se pokusím ptáčkovi novou písničku zahrát na flétnu, aby si ji uměl zaspívat. *(Zahraje vzniklou píseň na zobcovou flétnu.)*“

Vypravěč: *(Sundá klobouk a navlékne si čepičku ptáčka.)*

Malý ptáček: „Mockrát vám děkuji moje milé houbičky. Jestli byste chtěli, tak mě můžete naučit ještě tu vaší písničku „Houbičkovou“. Chtěly byste?“

Děti: *(Reagují na otázku.)*

PTAČÍ NÁMLUVY
Jaroslava Horáčková

VESELE
C G7 C

1. Když se ptáčci namlouvají,
celý les prozpěvuje,
každý ptáček, velký, malý,
vesele si notuje.

2. Tíše pojdme, nerušíme ty
milé hlasy ptačí,
poslechnout si krásné zpěvy
k radosti nám stačí.

Refr.: Pět peněz, kukuku,
čimčarara, vrkú,
ozývá se ze všech stran
z dubů, olší, bukú.

13

Příkrývková Mladá Plus s.r.o.
© 2006 WWW.HRAEME.SI.CZ

Obrázek č. 4 – Ptačí námluvy (melodie pro staršího ptáčka)

Děti: *(Zazpívají ptáčkovi píseň „Houby“, noty obr. č. 3). Píseň budou doprovázet dřívky, při zpěvu a hraní se mohou pohybovat.)*

Velká Muchomůrka: „Odložte si dřívka za své místo.“

Největší Muchomůrka: „Moje milé, šikovné kamarádky myslím, že už jsme z toho přemýšlení unavené, tak bychom si mohly protáhnou naše ztuhlá tělíčka houbičkovou rozcvičkou“. (*Muchomůrka pustí rozcvičku z CD přehrávače.*)

Děti: (*Mají za úkol cvičit přesně tak, jak se v nahrávce zpívá.*)

Houbičková rozcvička hudba: Martin Otruba
text: Jitka Wallischová

sportovně ♩ = 102

1. Já jsem hou-ba hou-bič ka toh-le je má hla-vič-ka o-to-čím sním a tam
2. Já jsem hou-ba hou-bič ka toh-le je má no-žič-ka na špič-ky se vy-táh-nu
a po-tom sní za - ký-vám o-to-čím sním a tam a po-tom sní za - ký-vám
svo-je zá - da pro-táh-nu na špič-ky se vy-táh-nu svo-je zá - da pro-táh-nu
3. Já jsem hou-ba hou-bič ka toh-le je má roz-cvič-ka bě-žím tam a za-se zpát-ky
do-běh-nu až do po-hád-ky bě-žím tam a za-se zpát-ky do-běh-nu do po-hád - ky

Obrázek č. 5 – Houbičková rozcvička

Největší Muchomůrka: „A jak houbičky řekly, tak se stalo a odešly do pohádky.“

„A do jaké, to si povíme zase příště.“

Největší Muchomůrka: (*Zazvoní zvonečkem.*)

7. 2. 4 Sebereflexe

Program jsem realizovala v Mateřské škole Nerudova v Českých Budějovicích. Spolupracovala jsem s deseti dětmi: Žanetka (4), Simonka (4), Jůlinka (7), Martínek (5), Mareček (6), Šimon (6), Ivonka (5), Adámek (6), Anička (6) a Anetka (6). Celý program jsem realizovala prvně. S dětmi jsem před výstupem nic nenacvičovala, neříkala jsem, na co si budeme hrát ani o čem si společně budeme povídat. A jak vše dopadlo?

Z celého programu jsem měla velice příjemný pocit. Děti byly při činnostech aktivní, soustředily se a velice pěkně spolupracovaly. Do programu jsem zapojila improvizaci, kterou můžete vidět v DVD nahrávce. Po shlédnutí DVD nahrávky jsem si uvědomila, jaké činnosti bych ještě pozměnila. Tento výstup mě namotivoval k psaní dalšího programu. „Není řeč, jako řeč.“

8 ZÁVĚR

Cílem mé bakalářské práce bylo nahlédnout do problematiky hudebně dramatické výchovy dětí v mateřských školách, nalézt metody práce v těchto činnostech a obohatit tak proces vzdělávání při využití pomocí vlastního hudebně dramatického programu „Kouzelný les.“

Program „Kouzelný les“ jsem zahrála pro předškolní děti v Mateřské škole Nerudova v Českých Budějovicích. Byl dlouhý cca. 40 minut. Ověřovala jsem dětskou aktivitu a soustředěnost při hudebně dramatickém programu.

Vytyčila jsem hlavní cíle a to: rozvíjet dětskou tvořivost, fantazii a vzájemnou spolupráci v estetické výchově. Dále jsem zapojila do příběhu dechová cvičení, rozezpívání, nácvik písně, dramatizaci písně i pohyb. Jako motivaci jsem vybrala „Kouzelný les“, kde jsem se snažila navodit příjemnou atmosféru lesa. Děti prožívaly v modelové hře různé situace např. jak vyřešit problém v kolektivu. Snažila jsem se vytvořit dětem takovou atmosféru, aby komunikovaly jak mezi sebou, tak s vypravěčem. Pro zpestření jsem zapojovala různé rekvizity.

S dětmi se mi pracovalo dobře. Možná proto, že to byla malá smíšená skupina. Reagovaly na podněty velice aktivně a velmi dobře se soustředily. V příloze jsem zpracovala návrh, jak by bylo možno využít hudebně dramatický projekt v dalších činnostech. Tento výstup je pro mě motivací k vytváření dalších hudebních programů pro děti.

Doufám, že bakalářská práce není přínosem jen pro mě ale, že poslouží jako motivace při využití metod a technik v hudebně dramatické výchově.

SEZNAM LITERATURY

- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-podzimní zpívání-díl 1*, Hradec Králové: Tandem 2004, ISBN 80-903115-8-X
- Ulrychová, V. Gregorová, H. Švejdrová: *Hrajeme si s pohádkami*, Praha: Portál 2000, ISBN 80-7178-355-2
- A. Tichá, M. Raková: *Zpíváme a hrajeme si s nejmenšími*, Praha: Portál 2007, ISBN 978-80-7367-100-6
- A. Tichá, Z. Šimanovský: *Lidové písničky a hry s nimi*, Praha: Portál 1999, ISBN 80-7178-323-4
- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-hudební pohádka-díl 1*, Hradec Králové: Tandem 2002, ISBN 80-902808-1-1
- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-hudební žerty s Mikulášem a čerty-díl 2*, Hradec Králové: Tandem 2003, ISBN 80-9031158-1-2
- Ivana Bečvářová: *Pracovní listy k výuce dramatické výchovy*, Prachatice: SVIS MŠMT 2004
- Eva Machková: *Metodika dramatické výchovy*, Praha: IPOS 1999, ISBN 80-7068-105-5
- I. Hurník, P. Eben: *Česká Orffova škola-Začátky*, Praha-Bratislava: Supraphon 1969
- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole- práce s písní-díl 2*, Hradec Králové: Tandem 1998, ISBN 80-902662-0-5
- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-zpíváme mamince-díl 2*, Hradec Králové: Tandem 2005, ISBN 80-903115-4-7
- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-tóny jara-díl 1*, Hradec Králové: Tandem 2007, ISBN 80-903115-2-0

- Eva Jenčková: *Hudba v současné škole-hudební nadílka-díl 2*, Nová Paka: FTČ 2000, ISBN 80-902808-0-3
- J.Zezula, O. Janovská, a kol.: *Hudební výchova v mateřské škole*, Praha: SPN 1987
- J.Zezula, R. Hrček, L. Kunovjánek.: *Metodika hudební výchovy pro mateřské školy*, Hradec Králové 1970
- Hana Švejdová: *V každém jablíčku je malá jabloň aneb využití dramatické výchovy při práci s tématickými celky v mateřské škole v kontextu s cíli předškolního vzdělávání*, Plzeň: Pedagogické centrum Plzeň 2001, ISBN 80-7020-086-3
- Marie Lišková: *Hudební činnosti pro předškolní vzdělávání*, Praha: Raabe 2006, ISBN 80-86307-26-3
- Josef Valenta. *Metody a techniky dramatické výchovy*. Praha : GRADA, 2008. ISBN 978-80-247-865-1.
- Zdeněk Šimanovský. *Hry s hudbou a techniky muzikoterapie*. Praha : Portál, 1998. ISBN 978-80-7367-339-0.
- Lenka Brodecká. *Děti hrají divadlo*. Brno : MC nakladatelství, 2003. ISBN 978-80-7367-339-0.
- Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Výzkumný ústav pedagogický. 2004

SEZNAM ELEKTRONICKÝCH ZDROJŮ

<http://clanky.rvp.cz/clanek/c/PVC61/7849/DRAMATICKA-VYCHOVA-V-MS-%E2%80%93-II-CAST.html/>

<http://karel-danhel.ic.cz/>

SEZNAM PŘÍLOH

1 Seznam nejdostupnějších materiálů k hudebně dramatické výchově

**2 Nabídka činností k hudebně dramatickému programu
„Kouzelný les“**

PŘÍLOHY

1. SEZNAM NEJDOSTUPNĚJŠÍCH MATERIÁLŮ K HUDEBNĚ DRAMATICKÉ VÝCHOVĚ

Seznam literatury (autor, název, vydavatel, rok vydání – dle abecedy):

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Tóny jara 1. díl.* Tandem 2007.

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Zpíváme mamince 2.díl.* Tandem 2005.

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Podzimní zpívání 1.díl.* Tandem. 2004.

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Hudební žerty s Mikulášem a čerty 2.díl.*
Tandem 2003

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Hudební pohádka.* Tandem, 2002

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Zpíváme mamince.* Tandem, 2000

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Hody, hody, doprovody.* Tandem, 2000

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Hudební nadílka.* Tandem, 2000

JENČKOVÁ, E. *Hudba v současné škole – Práce s písní 2.díl.* Tandem, 1998

HANŠPACHOVÁ, J. *Hry pro maminky s dětmi.* Portál, 1997.

STRNADOVÁ, K., ZEZULA, J. *Hudební výchova v MŠ.* Praha, 1988

ŠVEJDOVÁ, H. „*V každém jablíčku je malá jabloň*“. Pedagogické centrum Plzeň,
2001

ZEZULA, J., JANOVSÁ, O. a kol. *Metodika Hudební výchova v mateřské škole.*
Praha: SPN, 1987

2. NABÍDKA ČINNOSTÍ K HUDEBNĚ DRAMATICKÉMU PROGRAMU „KOUZELNÝ LES“

Výtvarné činnosti a pracovní činnosti

- výroba muchomůrky z ruličky od toaletního papíru a čtvrtky
- omalovánky
- koláž
- výtvarné ztvárnění písňe houby
- kolektivní výtvarné ztvárnění lesa na balící papíry
- grafomotorické listy
- kreslíme houby, které se nám líbí (poté je budeme společně poznávat)

Pohybové činnosti

- tanec „Mazurka“ na píseň Houby
- „Muchomůrky, muchomůrky hejbejte se.“

Houbičkové dobrůtky

- hříbek (z banánu =nožka, piškot namočený v čokoládě = klobouček)

Činnosti na rozvoj zrakového vnímání

- Kimovy hry (rozložíme na šátek houbu, strom, mech, ptáčka a košík) zakryjeme předměty, chvíli počkáme a děti říkají co viděly.
- Pexesa
- Hledání podobnosti dvou obrázků.
- Hra: Děti sedí v kruhu jeden má zavřené oči, učitelka přes vybrané dítě přehodí šátek a ten, kdo měl zavřené oči hádá, kdo je zakletý v houbičku.

Činnosti na rozvoj sluchového vnímání

- rozpoznat zpěv ptáků z nahrávky
- hra: Dítě se zavřenými očmi má za úkol dojít k ptáčkovi, který je schovaný v herně a nalézt ho.

Činnosti na rozvoj hmatového vnímání

- po hmatu rozpoznat houbičku, ptáčka a větvičku z jehličnatého stromu

- Učitelka může do programu zařadit různé činnosti, fantazii se meze nekladou.